

PROF. DR. TURHAN FEYZİOĞLU'NUN**SIYASİ KİŞİLİĞİ****Gürcan Bozkır**

Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, çok partili döneme geçtiğimiz 1950'lerin sonlarından, 1980'e kadar geçen süreçte çok önemli roller oynayan bir siyasi kişilik olduğundan, makalemizin konusu onun siyasi kişiliği üzerine odaklanacaktır. Turhan Feyzioğlu'nun siyasi yaşamını belirtmeden önce, kısaca özgeçmişini vermek herhalde uygun olacaktır.

Turhan Feyzioğlu'nun siyasete katıldığı döneme kadar olan yaşamını şöyle özetlemek mümkündür. Turhan Feyzioğlu 1922 yılında Kayseri'de dünyaya gelmiştir. Babası Sait Azmi Feyzioğlu, hakimlik, öğretmenlik, avukatlık yapmış, TBMM'de çok partili dönem öncesi iki dönem milletvekilliği yapmış, Kayseri'nin tanınmış kişilerindendir(1).

Turhan Feyzioğlu öğrenim yaşamına Kayseri'de başlamış, daha sonra yatılı olarak İstanbul'da okumuş, 1940-1941 yılında Galatasaray Lisesi'ni birincilikle bitirmiştir. Üniversite eğitimine Ankara Hukuk Fakültesi'nde başlayan Turhan Feyzioğlu, 1941-1942 ders yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'ne geçmiş ve burayı da tüm öğretim hayatında olduğu gibi birincilikle tamamlamıştır(2).

Turhan Feyzioğlu öğrencilik yıllarında yazma ve yayıncılık konularında bazı çalışmalarda bulunmuştur. İlk yazılarını babasının çıkarmış olduğu Ata Yolu gazetesinde yazmış, lise sürecinde Galatasaray adlı bir okul dergisi çıkarmış, üniversite son sınıftayken ise, İklim adında edebiyat ve fikir dergisini arkadaşlarıyla birlikte yayınlamıştır. Üniversite son sınıftayken Prof. Dr. Pirou'nun "Umumi İktisada Giriş" adlı kitabını Türkçe'ye çevirerek, ilk kitabını gerçekleştirmiştir(3). Turhan Feyzioğlu yazım işlerine yaşamının diğer dönemlerinde de çok önem vermiştir. Üniversite öğretim üyeliği yıllarında da Türkiye'nin sorunlarıyla ilgili projeler ileri süren Forum dergisinin kurucu ve yazarları arasında yer almıştır(4).

Turhan Feyzioğlu, akademik yaşamına 1946 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat ve Maliye Bölümü asistanı olarak başlamıştır. "Türkiye'de ve Başka Ülkelerde Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakebesi" isimli tezi ile doktorasını, "İdare Hukukunda Beklenmeyen Haller Nazariyesi" adlı teziyle doçentlik sınavını geçen Prof. Turhan Feyzioğlu, incelemeler için Fransa ve İngiltere'de de bulunmuştur. 1955 yılında, otuz üç yaşında genç bir profesörlüğe terfii eden Turhan Feyzioğlu, 1956 yılında da Siyasal Bilgiler Fakültesi dekanı olmuştur(5).

Turhan Feyzioğlu'nun siyasete atılmasına yol açacak süreç, o zamanlar doçent olan Aydın Yalçın'ın profesör ünvanının hükümette takılı kalması sonrası 1956-1957 ders yılının açılışında yapmış olduğu konuşmayla başlamıştır(6). Turhan Feyzioğlu konuşmasında, Türk tarihinin son döneminin bir kritiğini ve çalışmanın gerekliliğini vurgulamış, başarı için "Nabza göre şerbet vermemek" gerektiğini belirtmiş ve "...üniversitenin bu husustaki vazifesini hakkıyla yapabilmesi, üniversitenin gerekli imkanlara sahip olmasıyla, hürriyet içinde, huzur içinde çalışmasıyla mümkün olur. Bu ise, akademik teminat ister; hakikatların rahatça aranmasını ve buldukları zaman da serbestçe söylenmesini" dile getirmiştir(7). Turhan Feyzioğlu'nun konuşması gazete sütunlarına yansıdığı anda, Demokrat Parti'li yöneticiler, konuşma için araştırma istemişler, Milli Eğitim Bakanı da üniversite senatosuna başvurarak, konuşma konusunda görüş istemiştir. Üniversite Senatosu'nun konuşmanın bilimsel içerikli olduğuna ilişkin görüşüne rağmen, Turhan Feyzioğlu bakanlık emrine alınmış, bakanlık emrine alındığının kendisine tebliğ edildiği gün istifa ederek, üniversiteden ayrılmıştır(8). Turhan Feyzioğlu, üniversiteden ayrılmasına yol açan konuşmasını yıllar sonra şöyle savunmaktadır: "Bu konuşma benim milliyetçi görüşlerimin ifadesidir. Üniversite Senatosu'nca incelenip oy birliği ile tasvib edilmiştir. Gençlere milleti yükseltmek için daha çok çalışma, dürüst ve vatansever aydınlar olma heyecanını duyuran bir konuşmadır. O tarihlerde Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde anayasa dışı akımlara, Marksizim-Leninizm'e saptırılmış tek genç bile yoktu. Milliyetçilik heyecanı bütün gençlerimize hakimdi. Fakat, Türk devletine zarar verecek en küçük eyleme ve yıkıcı propagandaya yer verdiremezdi. Bu konuşmanın sadece bir iki cümlesinin basında yer alışı, Doç. Aydın Yalçın'ın profesörlüğe terfii kararnamesinin imzalanmasından dekan olarak yakınmam, siyasi tepkilere yol açtı... Ben ve bazı öğretim üye ve görevlileri fakülteden istifa ettik"(9).

Turhan Feyzioğlu, üniversiteden ayrıldıktan sonra bir süre serbest avukatlık yapmış. 1957 seçimi yaklaşırken siyasete katılmıştır. Cumhuriyet Halk

Partisi, 1957 seçimlerine gidildiği bu süreçte kendisine yeni bir vitrin hazırlamak istemiş, bu vitrine üniversiteden bazı aydınları da katarak partinin görüntüsünü değiştirmeye çalışmıştır. 1957 seçimleri öncesi, Turhan Feyzioğlu, Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılmıştır. Turhan Feyzioğlu ile birlikte Bülent Ecevit, Ali İhsan Göğüş, Osman Okyar, Doğan Avcıoğlu ve Coşkun Kırca da Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılmışlardır(10). Cumhuriyet Halk Partisi'nin gençleştirmesi olarak değerlendirilen bu katılmalar, daha sonraki süreç için önemli bir durum yaratacaktır. Cumhuriyet Halk Partisi'ne Turhan Feyzioğlu ile birlikte katılan Bülent Ecevit, daha sonraki süreçte Turhan Feyzioğlu ile büyük bir siyasi mücadele gerçekleştirecektir.

Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Cumhuriyet Halk Partisi'ne girişinden kısa bir süre sonra, Parti Meclisi üyeliğine ve Merkez Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştir. Turhan Feyzioğlu, Cumhuriyet Halk Partisi'ne girmesinden çok kısa bir süre sonra üniversite öğretim üyeliğinin getirdiği avantajla, partinin en önemli sözcülerinden birisi olmuştur(11).

1957 seçimlerinde Turhan Feyzioğlu, uzun milletvekilliği yaşamına başlamıştır. O zamanki seçim kanununda iki ilden birden aday olunabiliyordu. Turhan Feyzioğlu milletvekilliği için tercihini Sivas'tan yana kullanmış ve ilk milletvekili olduğu il, Sivas olmuştur (12).

Turhan Feyzioğlu 1957 seçimlerinde milletvekili seçildikten sonra, meclis dışından gerçekleştirmeye başladığı muhalefet atağını bu sefer meclis içinden gerçekleştirmeye devam etmiştir. 1957'den 27 Mayıs İhtilali'ne kadar geçen süreçte Turhan Feyzioğlu, Cumhuriyet Halk Partisi'nin "çetin muhalefet hatibi " olarak kamuoyunda tanınmıştır (13). 1960 ihtilalinden önce, Demokrat Parti İhtilali'nin Türk Ordusu'na yönelik seslenişleri değişik değerlendirmelere konu olmuştur(14).

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Demokrasisi kesintiye uğradığında Turhan Feyzioğlu siyasi yaşamdan çekilerek üniversiteye geri dönmek istemiştir. 1960 yazında ise, Prof.Dr. Turhan Feyzioğlu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörlüğü'ne getirilmiştir. Turhan Feyzioğlu, Milli Birlik Komitesi'nin 147 öğretim üyesiyle ilgili olarak çıkardığı kanunu haksız bulduğundan bir süre sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörlüğü'nden istifa etmiştir (15).

Turhan Feyzioğlu rektörlük görevinden ayrıldıktan sonra, anayasa ve seçim kanununu hazırlamak üzere oluşturulan komisyonun başkanlığını

yürütmüştür. Başkanlığını yapmış olduğu komisyonun hazırlamış olduğu ön tasarı, bazı değişikliklere uğrayarak kabul edilmiş ve bunun sonucunda ara dönemde görev yapmak üzere bir Kurucu Meclis oluşturulmuştur. Turhan Feyzioğlu Kurucu Meclis'te, üniversiteler temsilcisi kontenjanından üye olarak görev yapmıştır(16).

Turhan Feyzioğlu, İkinci Cemal Gürsel Hükümeti'nde, Milli Eğitim Bakanı olarak görevlendirilmiştir. Onun ilk bakanlığı hiç de uzun sürmemiş ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörlüğü'nden istifasına neden olan 147'ler konusunda istediği kanun tasarısı çıkarılmayınca, 3 Mart 1961 tarihinde, Milli Eğitim Bakanlığı görevinden istifa etmiştir(17).

Çok partili hayata dönülen 1961 Ekim seçimlerinde memleketi Kayseri'den milletvekili olarak giren Turhan Feyzioğlu, 1960 yılında bıraktığı yerden siyasi hayatına yeniden başlamıştır. 1957'den itibaren Cumhuriyet Halk Partisi'nde sivrilen Turhan Feyzioğlu, 1961 seçimlerinden Cumhuriyet Halk Partisi'nin yeniden iktidar olabilecek sayıyı yakalayamamasına karşın, birinci parti olması ve askerlerin CHP'li bir hükümeti desteklemeleri nedeniyle, 1961'den 1964'e İnönü hükümetlerinin değişmez bakanı olarak yer almıştır.

Turhan Feyzioğlu, sekizinci İsmet İnönü hükümetinde 20 Kasım 1961-1 Haziran 1962 arasında devlet bakanı olarak, Dokuzuncu İsmet İnönü Hükümeti'nde, 25 Haziran 1962-2 Aralık 1963 arasında devlet bakanı ve başbakan yardımcısı olarak görev almıştır(18).

İsmet İnönü'nün ABD gezisi sırasında hükümet ortakları Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) koalisyondan ayrılma kararı almışlar, bu yüzden İnönü yurda dönüşünde hükümetin istifasını sunmuştur.

İsmet İnönü ile Turhan Feyzioğlu arasındaki sıkı ilişkiler bu dönemden sonra yavaş yavaş bozulmaya başlamıştır. Yeni hükümet oluşturma çabaları sırasında, Turhan Feyzioğlu ve arkadaşlarıyla Genel Başkan arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi içinde Turhan Feyzioğlu ve onunla birlikte hareket eden arkadaşları Cumhuriyet Halk Partisi ile Adalet Partisi arasında güçlü bir koalisyon ortaklığının kurulması için çalışmışlardır. Osman Bölükbaşı'nın ayrılması sonrasında CKMP ile CHP arasında hükümet kurulması projesine de Turhan Feyzioğlu karşı çıktığından, bu şekilde hükümet kurulması mümkün olmamıştır. Ragıp Gümüşpala'nın hükümeti kuramaması sonrası, görevi

alan İsmet İnönü, partilerinden istifa etmiş , 25 bağımsızla birlikte Onuncu İnönü Hükümeti'ni 25 Aralık 1963 tarihinde kurmuştur. Onuncu İnönü Hükümeti bir azınlık hükümetidir(19). Turhan Feyzioğlu, Onuncu İnönü Hükümeti'ne, yukarıda da belirttiğimiz gibi, azınlık hükümetinin ülke sorunlarına çözüm getiremeyeceği gerekçesiyle girmemiştir.

1964 ve 1965 yılları CHP'nde önemli politik arayışların olduğu yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. CHP'nin, 1965 sonrası dönemi, gerek parti yönetimi, gerekse oluşturulan görüş ve düşünceler yönünden hızlı gelişmeler içinde geçmiştir. Bu gelişmelerin başında 1965 seçimlerinin öncesinde ortaya atılan ve partinin partiler yelpazesindeki yerini belirlemek amacıyla söylenen "Ortanın Solu" düşüncesi gelmiştir.

İsmet İnönü, "Reform Kabinesi" olarak nitelediği hükümetin düşürülmesinden sonra, muhalefette bu düşüncüyü daha rahatlıkla dile getirmiştir. CHP'nin bütün dönemlerde büyük destek aldığı üniversite gençliğinin Türkiye İşçi Partisi'nin kurulması sonrası sol söylemlere daha sempatik davranması, CHP'nin sol konusunda bu şekilde politika belirlemede etkili olduğu değerlendirilmiştir(20).

İsmet İnönü, 1965 seçimi öncesi, Milliyet gazetesi başyazarı Abdi İpekçi'nin kendisiyle yaptığı görüşmede, CHP'nin kuruluşundan beri "Ortanın Solu" nda bir parti olduğunu açıklamıştır(21).

İsmet İnönü'nün bu şekilde partiye yeni bir yön verme isteğine Turhan Feyzioğlu başlangıçta olumlu yaklaşmıştır. Turhan Feyzioğlu; bu süreçte, ortanın solu düşüncesini Türkiye'de Komünizmin önünün alınması için en iyi politika olarak değerlendirmiştir. Hatta, bu süreçte, Türkiye'yi ziyaret etmekte olan eski Fransa Başbakanlarından ve Avrupa'nın önemli sosyalistlerinden Mendes France ile birlikte Türkiye turuna çıkmış, bu gezide tuttuğu notlarında ortanın solu düşüncesini savunmuştur. CHP içinde, ortanın solu düşüncesi konusunda liderliği ön plana çıkmaya başlayan Bülent Ecevit'in dahi bu süreçte bu konunun liderliğini Turhan Feyzioğlu'na bıraktığı izlenmektedir.

Turhan Feyzioğlu'nun ortanın solu konusunda başlangıçtaki yaklaşımı, zamanla değişmeye başlamıştır. Daha doğrusu, ortanın solu düşüncesinin kuru bir slogan olmaktan çıkarılıp da, içinin doldurulmaya çalışıldığı 1965 sonu ve 1966 tarihinden itibaren, Turhan Feyzioğlu tavrını değiştirmiştir. 1965 seçimlerinde partinin başarısız çıkması, sonraları toplanan parti meclisi toplantısında Turhan Feyzioğlu, ortanın solu düşüncesini şöyle

değerlendirmiştir: "Slogan nedir? Halk sloganı işitince, 'Ben bunu istiyordum' demelidir. Kabul ediniz ki, ortanın solu sloganı bize bir çok yer ve hallerde sorular karşısında bırakıyor. Bundan kurtulmaya çalışmalıyız"(23).

Ortanın solu politikasını, Akis, Kim, Yön gibi dergilerde, Milliyet, Ulus, Cumhuriyet, Akşam gibi gazetelerde Bülent Ecevit başta olmak üzere Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, Murat Öner, Mustafa Ok, Seyfi Sadi Pencap, Orhan Birgit, Kamuran Evliyaoğlu, Selahaddin Hakkı Esatoğlu gibi partililer ve yazarlar tarafından şekillendirilmesi(24) sonrasında Turhan Feyzioğlu'nun bu konudaki düşüncesi biraz daha değişmiştir.

Turhan Feyzioğlu ortanın solu çizgisinin parti içindeki bir grup tarafından daha fazla sola çekilmesi olarak değerlendirdiği bu çalışmalarını tehlikeli bir yol olarak değerlendirmiştir. Başlangıçta parti içindeki ortanın solu düşüncesine muhalif olan gruplarla birebir bir ilişki içerisine girmemeye dikkat ederken, 1966 yılından itibaren bu gruplarla birebir ilişkiye geçmiş ve bu grubun fiili liderliğini yürütmeye başlamıştır. 9-12 Ağustos 1966 tarihinde toplanan CHP parti meclisinin yayınladığı bir bildiriye, ortanın solu deyiminin yer alması, ortanın solu çizgisine karşı olan grubun tatmin olmamasını getirmiş ve bu grup yayınlanan bu bildiriye muhalif kalmışlardır. Parti meclisi bildirisine aleyhte oy verenler arasında Turhan Feyzioğlu, Fehmi Alpaslan, Subhi Batur, Hıfzı Oğuz Bekata, Fethi Çelikbaş, Sedat Çumralı, Asım Eren, Ferda Güley, Şevket Raşit Hatiboğlu, Hilmi İncesulu, İhsan Kabadayı, Ferit Melen, Emin Paksüt, Nüvit Yetkin, Coşkun Kırca, İlyas Seçkin, Ekrem Özden, Cemal Yıldırım gibi isimler yer almıştır(25).

Görüldüğü üzere Turhan Feyzioğlu bu zamana kadarki tarafsız yaklaşımını bir kenara bırakarak, muhalif grubun önderliğini yürütmeye başlamıştır. 18. Kurultaya gidilirken, artık saflar iyice belirginleşmiştir. Bu süreçte, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ile Turhan Feyzioğlu arasındaki ilişkilerin de kopma noktasına doğru gittiği görülmektedir. İsmet İnönü, kurultay öncesi konuşmalarında tarihsel ağırlığını ortanın solu düşüncesi ve Bülent Ecevit ve arkadaşları lehine kullanmıştır.

18. CHP Kurultayı, bütün bu çatışmalara rağmen bir tasfiye ile sonuçlanmamıştır. Kurultayda parti içi dengeler gözetilmiştir. Kurultay öncesinde ve sırasında, alabildiğine bir siyasi mücadele yapılmasına karşın, İsmet İnönü'nün de etkisiyle bir denge kurulmuştur. Çarşaf liste şeklinde gerçekleşen liste sonucu, yapılan seçimde oluşan parti meclisi şöyledir: Nihat Erim, Orhan Erkanlı, Kemal Demir, Turhan Feyzioğlu, İlhami Sancar, İsmail Rüştü Aksal.

İhsan Topaloğlu, Bülent Ecevit, Muammer Aksoy, Hüdai Oral, Turan Güneş, Kemal Satır, Coşkun Kırca, Ali İhsan Göğüş, Muammer Erten, Ferit Melen, Turan Şahin, Orhan Öztrak, Tahsin Bekir Balta, Şefik İnan, Lebid Yurtoğlu, İbrahim Ökten, Mustafa Ok, Orhan Kabibay, Kamuran Evliyaoğlu, Ferda Güley, Kenan Esengün, Suphi Baykam, Orhan Birgit, Selahattin Hakkı Esatoğlu, Cemal Reşit Eyüpoğlu, Cahit Zamangil, Mehmet Delikaya, Süreyya Koç, Kemal Sarı İbrahimoglu, Emin Paksüt, Yaşar Akal, Fehmi Alpaslan, Hüsnü Özkan, Turgut Göle: Kadın Kolları Nermin Abadan, Gençlik Kolları Kemal Ataman...(26).

Parti meclisi seçimi, ilginç bir sonucu getirmiştir. Seçimde en yüksek oyu ne ortanın solu, ne de ortanın saği içinde yer almayıp, genel başkana yakınlığıyla tanınan Nihat Erim almıştır. Eski Milli Birlik Komitesi üyesi Orhan Erkanlı ikinci olurken, yine ılımlı kanattan Kemal Demir üçüncü olmuştur. Turhan Feyzioğlu dördüncülüğü alırken, ortanın solu grubunun lideri Bülent Ecevit aldığı oy oranına göre, yedinci sırada parti meclisine girmiştir. Sıralamanın başında ortanın solu ekibinden pek fazla insan yer almazken, parti meclisi listesi incelendiğinde, ortanın solu düşüncesine yakın insanların sayısal olarak çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Yeni parti meclisine dikkatlice bakıldığı zaman, başlıca üç grubun varlığı görülmektedir. Basının adlandırmasıyla açıklanacak olursa, birincisine ortanın solu grubu ya da "Ecevit Solları", ikincisine "Ortanın Saği Grubu", üçüncüsüne "Ortacılar"(Göbekçiler), grubu denilmektedir. Eski parti meclisinde olup da, yeni mecliste olmayanlara bakıldığı zaman bunların çoğunun ortanın sağında yer alan kişiler olduğu görülmektedir. Fethi Çelikbaş, İhsan Kabadayı, Kemali Beyazıt, Mehmet Hazer, Hilmi İncesulu, Sedat Çumralı, Şevket Raşit Hatiboğlu gibi eski dönemin ağır isimleri yeni parti meclisinde yer alamamışlardır. Bu arada, gençlik kolları ve kadın kolları temsilcilerinin ortanın solu düşüncesini sonuna kadar destekleyen kişilerden seçilmesi de ortanın solu ekibinin önemli başarıları arasında sayılmalıdır(27).

Kurultay sonrası yayınlanan bildiride, CHP'nin partiler yelpazesi içinde ortanın solunda bulunduğu, ortanın solu deyiminin kapsamını parti programının belirlediği, bu esaslar dahilinde partinin sosyal ve ekonomik düşüncesinin ortanın solu anlayışına dayandığı belirtilir(28).

Kurultay bildirisinde partinin ortanın solunda bulunduğu ilan edilmesine karşın, parti içinde önemli bir ağırlığı görülen ortanın solu karşıtlarını memnun etmek için de, bir çare bulunmuştur. Kavganın bir süre daha kopma olmaksızın

devamını sağlayan kurultay bildirisinin bu bölümünde şöyle denilmiştir: "CHP'nin programı, dünyada mevcut partilerden herhangi birinin programının, doktrininin kopyası veya taklidi değildir. CHP'nin programı, yalnız başına Türkiye'nin ihtiyaçlarından ve sorunlarından doğmuş tedbirlerdir. Bu esaslar içinde CHP, sosyalist bir parti değildir ve olmayacaktır"(29).

Partinin ortanın solunda olduğu fakat, CHP'nin sosyalist bir parti olmadığı ve olmayacağını belirtmesi gruplar arasındaki savaşımın bitmediğini ve kolay kolay da bitmeyeceğini ortaya koymuştur. Bir yerde ortanın solu deyimi konusundaki anlayış farklılığını 18. Kurultay da çözememiştir.

CHP'nin 18. Kurultayı sonrası, parti yönetimine ortanın solu ekibi hakim olmuş, genel sekreterliğe de Bülent Ecevit seçilmiştir. Turhan Feyzioğlu bütün bu gelişmelere karşı partiden ayrılmayı düşünmeyerek, parti içinde mücadele etmeyi sürdürmüştür. Nitekim parti genel merkezine Bülent Ecevit ve arkadaşlarının hakim olması sonrasında gerçekleşen partinin meclis grupları yönetimi seçimlerini ise liderliğini Turhan Feyzioğlu'nun yaptığı grup kazanmıştır.

Bülent Ecevit ve İsmet İnönü'nün tüm çabalarına rağmen Turhan Feyzioğlu kurultay yenilgisinden on gün sonra, ortanın soluna ilk darbeyi indirmiş ve sadece grup başkan vekilliği seçiminde değil, grup yönetim kurulu ve haysiyet divanı seçimlerinde de hiç bir ortanın solu adayı seçilememiştir. CHP grubunda yapılan seçim sonucunda kurultayda en fazla oylardan birini alan Orhan Erkanlı'ya karşı Turhan Feyzioğlu fark atarak grup başkanvekili olmuş, diğer grup başkan vekilliğini ise ortanın sağ ekibinden Hilmi İncesulu kazanmıştır. Grup yönetim kurulu, firesiz olarak aynı gruptan oluşmuştur. Reşit Ülker, Selahattin Kılıç, Fenni İslimyeri, Ahmet Şener, Coşkun Kırca, Cevdet Aykan, Adil Sağıroğlu, Atıf Şohoğlu, Mustafa Uyar grup yönetim kurulunu oluşturmuşlardır(30).

Parti içinde çok önemli olan haysiyet divanına ise; Mehmet Emin Erdiç, Gıyasettin Karaca, Osman Yeltekin, İlyas Kılıç, Bekir Tünay, Avni Akın, Hüseyin İnceoğlu, Ahmet Üstün ve Hayri Başar seçilmiştir. Haysiyet divanı çok önemlidir; çünkü partiden ihraç kararlarını, ihraç edilecek üye hangi meclise aitse, o meclisin haysiyet divanı ile yüksek haysiyet divanının ortak yapacağı toplantıda karar verilmektedir. Kurultayda yüksek haysiyet divanına sahip olan ortanın solu ekibi grup haysiyet divanına hakim olamayınca önemli bir silahını kaybetmiş oluyordu(31).

Cumhuriyet senatosu grubunda da yapılan seçimler, millet meclisi grubundan farklı olmamıştır. Cumhuriyet senatosu grubunda yapılan seçimlerden sonra, Ferit Melen ve Fehmi Alpaslan, grup başkanvekilliklerine Cemal Yıldırım, Sakıp Hatunoğlu, Mehmet Pırılı, Muammer Obus, Fehmi Baysoy, Ekrem Özden, Ali Şakir Ağanoğlu, Suphi Batur, Zeki İslam yönetim kurulu üyeliklerine; Salim Hazerdağı, Salih Türkmen, Hayri Mumcuoğlu, İzzet Birand, Nejat Sarıcalı, İbrahim Ethem Karakapıcı, Ahmet Öner, Mustafa Dinekli, Sami Turan, haysiyet divanı üyeliklerine seçilmiştir(32).

Böylece CHP içinde Turhan Feyzioğlu'nun önderliğinde önemli bir güç oluşmuştur. Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları grup yönetimlerini ele geçirerek, parti içinde önemli bir güce sahip olduklarını isbatlamışlardır.

18. Kurultay sonrası meydana gelen bu durum, fazla uzun sürmemiş ve parti içindeki hesaplaşma, 25 Aralık 1966 tarihinde yapılan parti meclisinde ortaya çıkmıştır. Parti meclisi toplantısı sırasında CHP'nin ortanın solu konusunda nerede olduğu, partinin sosyalist olup olmadığı konularında tartışma çıkmış, Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları bu toplantıda, CHP'nin sosyalist bir parti haline getirilemeyeceği üzerinde durmuşlardır. Turhan Feyzioğlu'nun bütün yaklaşımlarına karşın İsmet İnönü ve Bülent Ecevit toplantıda, ortanın solunu savunmuşlardır. Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları parti meclisi bildirisinin ortanın solu lehine sonuçlanmaması için büyük çaba göstermişlerdir. Emin Paksüt, yaptığı konuşmada; CHP'nin sadece anayasa düzeninin koruyucusu ve savunucusu olduğunun belirtilmesinin yeterli olmadığını, partinin sosyalist bir parti olmadığı ve olmayacağını bildirilmesi gerektiğini belirtir. Ferit Melen, grubu ilgilendiren paragrafın ifadesini beğenmediğini, ortanın solu konusuna sınır getirilmesinin lazım olduğunu dile getirir. Turhan Feyzioğlu ise, CHP'nin hiç bir zaman sosyalist olmadığını ve olmayacağını bir kere daha üzerinde durarak bunun gereğini bildiriye konulmasını ister (33). Bütün bu eleştiriler, sonucu değiştirmez ve parti meclisi bildirisi ortanın solu görüşünü benimser bir şekilde yayınlanır (34). Parti meclisi bildirisinin bu şekilde yayınlanmasına karşı, parti meclisi içinde ortanın solu düşüncesine karşı olan sekiz üye, bildiriye karşı olduklarını açıklarlar. Bildiriye karşı olan parti meclisi üyeleri Kayseri milletvekili ve grup başkanvekili Turhan Feyzioğlu, Ankara milletvekili Emin Paksüt, İstanbul Milletvekili Coşkun Kırca, Tekirdağ milletvekili Orhan Öztrak, Muğla milletvekili Turan Şahin, Van Senatörü ve Senato grup başkanvekili Ferit Melen, Ağrı Senatörü ve Senato grupbaşkanvekili Fehmi Alpaslan, Balıkesir Milletvekili Süreyya Koç'tur(35). Sekiz kişi olarak bildiriye muhalif olduklarından, basın bu kişileri ve grubu bundan böyle "8'ler" olarak adlandırmıştır. Kamuoyu bu

olaya oldukça yakın ilgi göstermiş, olayı bazı gazeteler "sekiz sütuna manşet " olarak vermiştir (36).

" CHP sosyalist değildir ve olmayacaktır " cümlesinin bildiride yer almasını öneren ve bu önerenin kabul edilmesiyle parti meclisi bildirisine karşı çıkan 8'ler, kendi düşüncelerini açıklamakta tereddüt etmemişlerdir. İlk Açıklama ve İthamlara Cevap' başlığını taşıyan açıklamada 8'ler; kendi görüşlerinin kamuoyuna yanlış aktarıldığını, hiç bir partinin altı ok dışına çıkamayacağını, Atatürkçülüğün dışında bir fikrin CHP'yi temsil edemeyeceğini, CHP programının Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğduğunu, ortanın solunun altı okla sınırlandırıldığını, sosyalist partilerin başlangıç noktasının Marksizm olduğunu, CHP'nin ise başlangıç noktasının Atatürk ve Kemalizm olduğunu, bu yüzden de CHP sosyalist değildir ve olmayacaktır, şeklindeki söylemi 18. Kurultay'ın oy birliğiyle kararlaştırdığını ve bu karara herkesin uyması gerektiğini belirtirler(37). 8'ler açıklamalarında devamla, son parti meclisi bildirisinde yer almasını istedikleri konuları ortaya koyarlar. Bunlar; demokratik rejimin yıkılması için uğraşanların ne gibi metodlar kullandığı, demokratik sistemi yıkmaya çalışanların nasıl bir ortam istediklerinin açıklanması ve ortanın solu konusunda kurultay sonrası CHP'nin sosyalist bir parti kimliğine getirileceğine dair endişeleri gidermek için parti meclisi bildirisinde 18. Kurultay Bildirisine uygun olarak tam bir açıklık getirilmesidir(38).

Turhan Feyzioğlu önderliğini yaptığı bu grupla parti içinde mücadelesine bu olaydan sonra da devam etmiştir. Parti meclisi bildirisine karşı Turhan Feyzioğlu ve arkadaşlarının yayınladıkları bildiriye karşılık genel merkez karşı önlemler almaya çalışmış, İsmet İnönü küçük kurultayı toplantıya çağırılmış, bu toplantıda Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları suçlandırılmıştır. Turhan Feyzioğlu ve grup yönetim kurulu arkadaşları bu süreçte İsmet İnönü ve genel merkezin bütün uğraşlarına karşın, gruptan güvenoyu almışlar, bütün bu olaylar sonrası artık aynı parti çatısı altında yer almanın şartları ortadan kalkmaya başlamıştır. Nitekim, bu olayların arkasından genel başkan İsmet İnönü, olağanüstü kurultayı toplantıya çağırmıştır.

Turhan Feyzioğlu olağanüstü kurultay çağrısı sonrasında dahi arkadaşlarıyla birlikte parti içi mücadeleye devam etmiş, olağanüstü kurultay öncesi yurt genelinde örgütle iletişim kurmaya çalışmıştır. Turhan Feyzioğlu olağanüstü kurultayın, kendisi ve arkadaşlarının partiden tasfiye edilmesi için toplandığını bildiğinden, elinden geldiğince parti örgütü ve kamuoyunu kendi görüşleri etrafında toplamaya çalışmıştır.

CHP Olağanüstü Kurultayı'nın tasfiye kurultayı olduğu, İsmet İnönü'nün şu konuşmasıyla açığa çıkmıştır: "...Mücadelenin son günlerinde bu sekiz arkadaş, teşkilatla doğrudan doğruya temasa geçme safhasına gelmişler, muhaberelele, toplantı ve ziyaretlerle CHP'ni sosyalist olmaktan kurtarma görüşü içinde faaliyetlerini zirveye çıkarmışlardır... Taraflar arasındaki fark şudur ki, genel sekreter ve merkez yönetim kurulu, seçimden gelen bir tabii teşekküldür. Genel başkanın idaresi altındadır. Sekizler Grubu ise, kendi iradeleri ile teşekkül etmiş, bilinmez kimin emrinde ayrı iddiaları, davaları, hükümleri olan bir takımdır"(39).

İnönü kurultay için önerilerini de şöyle dile getirmektedir: "Size iki teklif getirdim. Kurultayda iki komisyon teşkil edeceksiniz. Bunlardan birisi anlattığım parti içi meseleleri incelemek, kusurlarını bulmak ve partiyi kurtarmak için kararlar verecektir. Öteki komisyon tüzük komisyonudur. Bugün görülen acele ihtiyaçları karşılayacak, tüzük değiştirmelerini bulup kurultaya teklif edecektir. Her iki komisyona da tekliflerimi ayrı ayrı raporlarla takdim etmekteyim"(40).

Kurultayın ilk günkü toplantısından sonra Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları basına ortak bir açıklamada bulunmuşlardır. Kurultaya ilişkin görüşlerin belirtildiği bu açıklamada şöyle denilmektedir: "Kurultay, maalesef daha önce tahmin ettiğimiz tarzda tertiplenmiş bulunuyor. Kurultayın sayın delegelerinden kat kat fazla sayıda dinleyici salona alınmıştır. Dinleyici kartlarının geçmiş yıllarda olduğu gibi parti meclisi ve parlamento üyeleri, ile başkanları eliyle değil, bizce bilinen bazı dernekler vasıtasıyla dağıtılmış olması, genel merkeze hakim olan tutumu ortaya koymaya yeter. Böyle bir ortam içinde kurultay üyelerinin parteinin hayati önem taşıyan sorunlarını, emniyet ve selamete müzakere etmesinin mümkün olmayacağını önceden en yetkili makamlara bildirmiştik. Bir delegeye karşı, delege olmayan dört insanın bulunduğu bu salonda, delege olmayanların nümayişleri ile müzakere hürriyetinin zedeleneceği bugünden belli olmuştur. Ulus gazetesinde tarihi gerçeklere rağmen Atatürk'ü sosyalist ilan edenler kimin emrindedirler bilmeyiz ama, biz Atatürk'ün emrindeyiz. Bir CHP sorumlusunun emrinde, demokratik rejimden 'Bir burjuva yutturması' diye, bahsedilmesini hoş görenler, kimin emrindedir bilmeyiz ama, biz anayasanın emrindeyiz"(41).

Kurultayın ikinci günü "Tüzük Komisyonu" raporunun görüşülmesiyle açılmıştır. Rapora göre TBMM grupları, haysiyet divanlarının yetkileri yüksek haysiyet divanına veriliyor, buarada tüzüğün 46. maddesi değiştirilerek hakkında ceza verilecek partilinin ceza süresi 15 günden 10 güne, seçimlerde işlenen

disiplin suçlarında ise, bir haftadan iki güne indiriliyordu. Üç günlük süreyi geçirenlerin de savunma hakkından vazgeçtikleri kabul ediliyordu(42). "Tüzük Komisyonu" raporu üzerinde ilk sözü Turhan Feyzioğlu almıştır. Feyzioğlu, CHP tarihinde genel merkez diktasının partiye zarar verdiği düşüncesinin hakim olduğunu, demokratik bir partiye yakışmayan usullerle karar alınamayacağını belirterek, şöyle demiştir: "Tüzükte getirilen değişiklikler belli şahıslar için belli bir sonucu elde etmek için hazırlanmıştır. CHP olarak çok savunduğumuz bir hüküm vardır. Bu da, anayasanın herkesin tabii hakim huzuruna çıkarılması hükmüdür. Biz şuna kaniiz ki, tabii hakim dışında mercii ihdas edilmesi anayasaya ve demokratik usullere uygun değildir"(43). Turhan Feyzioğlu konuşmasını bitirdikten sonra arkadaşlarıyla birlikte salondan ayrılmıştır. Feyzioğlu ve arkadaşları salondan çıkarken, içerideki bir kısım delege ve misafirler tarafından tartaklanmışlardır. Bütün bu olup bitenlerin ardından yapılan oylamada, tüzük tadili kabul edilmiştir. Tüzük değişikliğinin kabulü sonrası, Parti İçi Sorunlar Komisyonu raporu görüşülmeye başlamıştır(44). Parti İçi Sorunlar Komisyonu raporu görüşülürken Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları bir bildiri yayınlamışlardır.

Bildiride; CHP'nde demokratik olmayan solcu usüllerin uygulandığı, genel başkanın açış konuşmasıyla parti içi sorunlar komisyonu raporu arasında çelişkiler bulunduğu açıklanıyor ve şöyle deniliyordu: "Genel başkanın kurultayı açış konuşmasında parti içi sorunlar komisyonuna sunduğu rapor arasında tezat vardır. Açış konuşmasında, aylardan beri savunduğumuz görüşlere yer verilerek, CHP'nin sosyalist olmadığı, sosyalizmin milliyetçilikle bağdaşmadığı söylenirken, öğleden sonra komisyona yine genel başkan imzasıyla sunulan raporda, sosyalizm heveslerine açıkça kanat geren ortanın solunu sosyalizm içinde gösteren cümlelere yer verilmiştir. Bu hayret edici tutum, parti içindeki solcu takımın genel başkana diledikleri yönde ve aynı yönde birbirlerine zıt fikirleri söyletecek ölçüde etkili olabildiklerini ortaya koymuştur... Bir taraftan genel başkanı CHP sosyalist değildir derken, öte yandan parti gazetesinde ve yöneticilerinin dergilerinde sosyalizm ve marksizim propagandası yapılmakta, sınıf kavgasını körükleyen yazı ve beyanlar birbirini kovalamakta ve bunlar CHP genel başkanınca tasvib edilmektedir. Kurultay bir defa daha göstermiştir ki, CHP içinde demokratik olmayan solcu usuller uygulanmaya başlamıştır. Genel başkan, bütün uyarılara rağmen bunları görmemezlikten gelmektedir. Akıl ve vicdanlarının emrini vatan sevgilerinin emrine uymayı şahsi heveslere ve emirlere uymayı tercih eden kimselere genel başkanın 'kimin emrinde olduklarını bilmiyorum' diye bühtanda bulunması, hissi ve kindar bir tutum işaretidir. Dün de belirttiğimiz gibi, Ulus gazetesinde tarihi gerçeklere rağmen Atatürk'ü sosyalist

ilan edenler ve buna göz yumanlar kimin emrindedir bilmeyiz ama, biz Atatürk'ün emrindeyiz, biz CHP sorumlusunun dergisinde Lenin ağzıyla demokratik rejimden 'burjuva yutturması' diye bahsedilmesini hoşgörenler kimin emrindedir bilmeyiz ama, biz anayasanın emrindeyiz. Atatürk'ün kurduğu gazetede Stalinci, Doğu Almanya'yı göklere çıkaran yazı serisinin yayınlanmasını savunan ve haklı gören kimseler, kimin emrindedir bilmeyiz ama, biz aklımız, vicdanımız, sarsılmaz inançlarımızla aziz milletimizin emrindeyiz. Atatürk ilke ve ülkülerinin yolundayız. Olağanüstü kurultay, siyasi partiler kanununa, tüzüğe ve demokratik rejimin ruhundan doğan usul ve esaslara uygun olmayan şartlar içerisinde toplanmıştır. Gündemin en az on gün önceden ilanı ile ilgili kanun ve tüzük emrine şeklen uyulmuş, fakat tüzükte yapılmak istenen antidemokratik değişiklik teklifleri kurultayın toplandığı günün akşamına kadar gizli tutulmuştur. Siyasi Partiler Kanunu'na aykırı bir şekilde kaza organlarına baskı yapacak yönde siyasi yargılama yollarına başvurulmuştur. Bir delegeye karşı dört dinleyicinin ve görevli adı altında tahrikçi ve nümayişçilerin doldurduğu salonda, müzakere selameti bırakılmamıştır. Komisyonlara kurultay delegesi bile olmayan görevliler katılmış ve çirkin gösteri ve baskılara başvurulmuştur. İl delegasyonlarının gösterdiği adaylar yerine genel merkezin görüşlerini savunacağı bilinen kimseler, komisyona alınmıştır. Demokratik bir siyasi kuruluşa yakışmayan ve ancak bazı ülkelerin sosyalist partilerinde görülen yakışsız usuller baştan sona kurultaya hakim olmuş, asıl hükmü büyük Türk milleti ve tarih verecektir"(45).

IV. Olağanüstü Kurultay sonunda yayınlanan bildiride Turhan Feyzioğlu ve arkadaşlarının düşünceleri reddedilmiş, genel sekreter Bülent Ecevit ve arkadaşlarının düşünceleri kabul edilmiştir. Bildiride CHP'nin kesinlikle ortanın solunda yer aldığı, genel sekreter ve merkez yönetim kurulunun kurultay kararlarını aşmadığı, aksine yapılan hizmetlerden övünç duyulduğu, parti içinde meşru organlara karşı muhalefet yapılmasının kesinlikle kabul edilmediği, parti içinde parti kurulma girişimlerine karşı parti disiplininin işletilmesi gerektiği belirtilmiştir(46). Kurultay bildirisinde Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları için ise, şöyle denilmektedir: "CHP genel merkezi ve tüm teşkilatı ile Atatürk ilkelerinden, programından ortanın solu anlayışından ve genel başkan İsmet İnönü'nün önderliğinden ve tarihi kişiliğinden aldığı ilhamla 18. Kurultay'dan yeni bir güçlü hamle içindedir. Bu hamle, Türk milletinin en üstün yaşama düzeyine götürme çabasıdır. Bu insanlık anlayışını paylaşamayan, bu ülkü yolculuğuna katlanamayan bir kaç kişi bulunabilir. Fakat kişiler devrimci tarihimizin bu yeni döneminde CHP'li olmanın büyük şerefini muhafaza edemeyeceklerdir"(47).

CHP, IV. Olağanüstü Kurultay Bildirisi'nde de görüldüğü gibi, Turhan Feyzioğlu ve arkadaşlarının partiden atılmaları için gereken her türlü araç yaratılmıştı. Kurultay yaptığı tüzük değişikliğiyle, parti meclisi üyeleriyle, parlamento üyelerinin yüksek disiplin kuruluna sevk yetkisini doğrudan doğruya parti meclisine vermiştir. Yani Turhan Feyzioğlu ve arkadaşlarını disiplin kuruluna sevk yetkisi Bülent Ecevit'e verilmiştir. Bu Turhan Feyzioğlu ve arkadaşlarının CHP'den ihraç edilmeleri yolunun açılması anlamına geliyordu.

Turhan Feyzioğlu, olağanüstü kurultayın bu kararı vermesinden çok kısa bir süre sonra, arkadaşlarıyla yaptığı toplantı sonrası CHP'nden ayrılmaya karar vermiştir. Turhan Feyzioğlu ve onunla birlikte istifa eden parlamenterlerin CHP genel merkezine gönderdikleri istifa mektubu şöyledir:

"Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezine,

Türkiye için doğru yolun Atatürk ilkelerinin gösterdiği yol olduğuna inanan CHP'yi gitgide tehlikeli hale gelen bir sol maceranın vasıtası yapmak yolundaki tertiplerin günden güne su yüzüne çıktığını gören Türkiye'de demokratik rejimin ve anayasaya dayanan demokratik, sosyal, hukuk devletinin yaşaması için de demokratik olması gerektiğini bilen yüce Türk Milletinden başka hiç bir kudretin, hiç bir şahsın emir ve sultasını kabul etmeyen, zulüm usullerinden uzak olmanın millete yaklaşmak olduğuna inanan, gerçek dışı ithamlarla anayasaya ve siyasi partiler kanununa aykırı tertiplerle solcu nümayişçilerin baskılarıyla yürütülen bir kurultayın CHP'yi tarihi yolundan ayırdığına dair olan CHP'nin daima reddettiği (Merkez-i Umumi) sultasını, sosyalist ve katolik partilerde görülen merkez hakimiyeti usullerini CHP'ye getirmenin CHP için kendi kendini inkar anlamına taşımasından üzüntü duyan, kurultayı açış konuşmasında sosyalizm, ortanın solu ve milliyetçilik gibi konularda söylenenlere öğleden sonra genel başkanının imzasıyla komisyona sunulan raporda aynı konularda söylenenlerin birbirine zıt olmasının ve adeta parti içindeki sosyalizm heveslerini teşvik edici sözlere bu raporda yer verilmesinin ortaya koyduğu samimiyetsizliği tesbit eden, olağanüstü kurultayın demokrasi esaslarına inanmış bir siyasi partiye yakışmayan sol nümayiş tertipleri içinde kanunsuz ve usulsüz yürütüldüğünü müşahede eden, biz imza sahipleri CHP'den istifa ediyoruz.

Turhan Feyzioğlu (Kayseri Milletvekili), Orhan Öztrak (Tekirdağ Milletvekili), Ferit Melen (Van Senatörü), Emin Paksüt (Ankara Milletvekili), Fehmi Alpaslan (Artvin Senatörü), Süreyya Koç (Balıkesir Milletvekili), Turan Şahin (Muğla Milletvekili), Coşkun Kırca (İstanbul Milletvekili), Nurettin

Ardıçoğlu (Elazığ Milletvekili), Mazhar Basa (Rize Milletvekili), Fehmi Baysoy (Erzincan Senatörü), Sedat Çumralı (Konya Senatörü), Himmet Erdoğan (Kütahya Milletvekili), Enver Güreli (Balıkesir Milletvekili), Hüseyin İnceoğlu (Gaziantep Milletvekili), Fenni İslimyeli (Balıkesir Milletvekili), Zarife Koçak (Bitlis Milletvekili), Nizamettin Özgül (Gaziantep Senatörü), Necip Seyhan (Hakkari Senatörü), Atif Şohoğlu (Denizli Milletvekili), Mustafa Uyar (İzmir Milletvekili), İbrahim Aysoy (Mardin Milletvekili), Rafet Eker (Antalya Milletvekili), Şevket Raşit Hatiboğlu (Manisa Milletvekili), Hilmi İncesulu (Çorum Milletvekili), Hayri Başar (Eskişehir Milletvekili), Fethi Çelikbaş (Burdur Milletvekili), Ahmet Demiray (Amasya Milletvekili), İhsan Kabadayı (Konya Milletvekili), Muammer Obuz (Konya Senatörü), Mehmet Pırılı (Antalya Senatörü), İrfan Solmazer (Tokat Milletvekili), Vefa Tanır (Konya Milletvekili), Cemal Yavuz (Bingöl Milletvekili), Enver Bahadır (Hatay Senatörü), Kemal Beyazıt (Maraş Milletvekili), Mahmut Çetin (Urfa Milletvekili), Mustafa Dinekli (Konya Senatörü), Arif Ertunga (İzmir Milletvekili), Sakıp Hatunoğlu (Erzurum Senatörü), Zeki İslam (Gaziantep Senatörü), Ethem Karakapıcı (Urfa Senatörü), Ahmet Onar (Konya Senatörü), Abdülkerim Saraçoğlu (Mardin Senatörü), Ruhi Soyer (Niğde Milletvekili), Bekir Tünay (Adana Milletvekili), Bahri Yazır (Bursa Milletvekili), Hüseyin Yılmaz (Gaziantep Milletvekili)"(48).

Turhan Feyzioğlu CHP'den istifa ettikten sonra arkadaşlarıyla birlikte yaptığı toplantı sonucunda, siyasi hayata yeni bir partiyle devam etme kararını vermiştir. Bu parti, CHP'nin izlemekten vazgeçtiği belirtilen Atatürkçü yolda Türkiye'yi aşırı sol ve aşırı sağ tehlikelere karşı koruyacak bir parti olarak öngörülmüştür. Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları yaptıkları çalışmalar sonucunda 12 Mayıs 1967 tarihinde Güven Partisi adıyla yeni bir siyasi partinin kuruluşunu gerçekleştirmişlerdir. Turhan Feyzioğlu bu ana kadar, önderliğini yürüttüğü hareketin sonucunda gerçekleşen Güven Partisi'nin liderliğine seçilmiş ve böylece, 1967 yılından itibaren Türk siyasi yaşamının parti liderleri arasına katılmıştır.

Turhan Feyzioğlu'nun önderliğinde kurulmuş olan Güven Partisi'ni, ana hatlarıyla analiz etmek gerekirse; partinin siyasi yelpaze içinde merkezde yer almaya çalışan bir parti olduğu söylenebilir. İleriki süreçte parti, siyasi konjoktöre göre, sağa ve sola doğru yakınlaşmalarda bulunacaktır. Parti programı incelendiğinde, programın anayasa ile tam bir paralellik öngördüğü görülmektedir. Partinin en önemli özelliklerinden birinin de Atatürk ilkelerini partinin temel ilkeleri olarak kabul etmesidir. Güven Partisi, CHP'nin klasik çizgisinden ayrıldığını iddia edenlerin kurduğu bir parti olarak sınıfsız ve zümresiz

bir toplum anlayışını gerçekleştirilmeyi amaçları arasına koymuştur. Solun giderek bir sınıf çatışması şeklinde anlaşıldığını savunan Güven Partisi, sınıf çatışması yerine, toplumsal işbölümü anlayışını amaç edinmiştir(49).

Güven Partisi'nin kuruluş amaçları içerisinde ülkedeki demokratik rejimin devamının sağlanması önemli bir yer tutmaktadır. Komünizm, faşizm gibi doktriner rejimlerin Türkiye'ye gelmemesi için, Güven Partisi'nin elinden gelen gayreti göstereceği belirtilmektedir(50).

Aşırı sağa ve aşırı sola karşı bir merkez toplayıcı parti olma, yine Güven Partisi'nin amaçları arasındadır. Irkçı, sınıfçı, dinsel ideolojilere karşı merkezi devlet düzeninin korunması amaç olarak ortaya konulmaktadır(51).

CHP'nin Atatürkçü Milliyetçilik anlayışından ayrıldığı iddia edilerek, en büyük amacın Atatürkçü Milliyetçilik anlayışını devam ettirmek olduğu belirtilmiştir(52). Bu yüzden, Güven Partisi programında özellikle milliyetçilik ilkesi üzerinde durulmuştur. Temel görüşler içinde, özellikle milliyetçilik işlenmiştir.

CHP'nin, kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün çizgisinden ayrıldığını, gerçek Atatürkçülüğün temsilcisi olmak üzere Güven Partisi'nin kurulduğu, Güven Partisi kurucuları tarafından özellikle belirtilmiştir. Güven Partisi'nin kuruluş amaçları içerisinde Atatürkçü Düşünce'ye sahip çıkma önemli bir yer tutmuştur(53).

Turhan Feyzioğlu bu süreçten itibaren siyasi hayatına, Güven Partisi Genel Başkanı olarak devam etmiştir. 1967'den itibaren, Türkiye'nin sol bir yönetim anlayışından uzaklaşması için çalışmalarda bulunmuştur. Bu yüzden, Güven Partisi'nin genel politikası, antikomünizm politikası üzerine oturtulmuştur. Turhan Feyzioğlu, bu düşüncesinden dolayı 1968 öğrenci ve işçi olaylarını, Türk işçi ve öğrencilerinin komünistleştirilme çalışmaları olarak değerlendirmiş ve bu olaylara karşı çıkmıştır. Turhan Feyzioğlu'nun bu şekilde bir politika izlemesi onun bazı çevrelerce, Türkiye'nin Mc Carthy'si olarak adlandırılmasına yol açmıştır(54).

Turhan Feyzioğlu 1-3 Mart 1968 tarihinde gerçekleşen Güven Partisi Birinci Büyük Kongresi'nde parti genel başkanlığına yeniden getirilmiştir. Turhan Feyzioğlu, parti genel başkanı olarak ilk büyük seçime 1968 tarihinde gerçekleşen senato 1/3 yenileme, milletvekili ara ve genel yerel yönetimler seçimiyle katılmış ve Güven Partisi bu seçimden üçüncü büyük parti olarak ayrılmıştır. 1969 genel seçiminde kendisi Kayseri Milletvekili olarak yeniden

seçilirken, Güven Partisi kazandı; 15 milletvekiliyle mecliste grup kurmayı başarmıştır.

Turhan Feyzioğlu, 1968'lerden sonra artmaya başlayan öğrenci olayları, işçi olayları sebebiyle Türkiye genelinde sola ve özellikle komünizme karşı bir birlik oluşturulması düşüncesini 1970 yılına girildiğinde kamuoyuna bildirmeye başlamış ve bu yaklaşımın bir sonucu olarak, Güven Partisi'yle Yeni Türkiye Partisi ve Millet Partisi arasında bir "Milliyetçi Cephe" kurulması gündeme gelmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda, parti partie tam anlamıyla birleşmeler sağlanamasa da, Güven Partisi'yle YTP ve MP'li bazı partiler 17 Aralık 1971 tarihinde gerçekleştirilen I. Olağanüstü Büyük Kongre sonucunda birleşmişlerdir. Parti, bu birleşme sonrası ismini Milli Güven Partisi olarak değiştirmiştir(55).

Turhan Feyzioğlu, kafasında tasarladığı biçimde olmasa da, "Milliyetçi Cephe" yaratma konusunda ilk denemesini bu şekilde gerçekleştirmiştir.

Turhan Feyzioğlu, 1970'lere geldiğinde, hükümetin zayıflamasından dolayı arttığını düşündüğü anarşi olaylarının sona ermesi ve komünist bir tehlikeyi önlemek için yapıldığına inandığından, 12 Mart Muhtırası'nı desteklemiştir.

12 Mart Muhtırası'nın ülke gerçeklerinden doğduğu ve Türkiye'yi uçurum kenarından döndürdüğünü Turhan Feyzioğlu şöyle belirtmektedir: "12 Mart Türkiye'yi uçurum kenarından çevirmek, tehlikeleri bertaraf etmek, demokrasiyi tasfiye etmeyi hedef edinen anarşist güçleri yoketmek, Türkiye Cumhuriyeti'ni yaşatmak, huzur ve refahı geri getirmek için yapılmıştır. Türkiye'nin kaderinin bahis konusu olduğu bir sırada ordu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, 12 Mart hareketi, Türkiye dışında da tasvip görmüştür. 11 ilde ilan edilen sıkıyönetim ile, memleketi uçuruma sürüklemek isteyenler teker teker yakalanmış, sıkıyönetim mahkemelerine sevk edilmiş ve memleket kısa zamanda asayiş yönünden huzura kavuşmuştur. Bu arada halkın bütün haklarını teminat altına almak için anayasa değişikliği getirilmiştir"(56).

Genel başkan Turhan Feyzioğlu, 12 Mart Muhtırası'nı değişik konuşmalarında desteklemiş ve Türkiye'deki hareketin demokrasiyi demokrasi dışı cereyanların etkisinden kurtarmak için gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Feyzioğlu, Türkiye'deki bütün gerçek Atatürkçü ve milliyetçi kuvvetlerin teminatı olan Türk Silahlı Kuvvetleriyle dıştan beslenen komünist örgütler arasında yapılan savaşta Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yanında yer alması

gerektiğini ve ordunun yalnız bırakılmamasını istemiştir(57).

Turhan Feyzioğlu, 12 Mart sonrası siyasi yapıda da aktif olarak rol almıştır. Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin biraz zoraki katılımlarına karşı, Milli Güven Partisi 12 Mart sonrası hükümetlere katılma konusunda bir sakınca görmediği gibi, istekli olmuştur.

Turhan Feyzioğlu, 12 Mart sonrası dönemde Türkiye'nin hükümete kalmaması için önemli çalışmalarda bulunmuş, çok küçük bir grubu olmasına karşın askerlerle olan yakınlığı nedeniyle 12 Mart sonrası bütün hükümetlerde partisine bir yer bulmuştur. I. ve II. Nihat Erim hükümetlerine Ferit Melen'le katılan MGP, onaylanmayan Suat Hayri Ürgüplü Kabinesi'ne de iki bakan vermiştir. Daha sonra Türkiye tarihinin ilginç hükümetlerinden birisi meclis içinde çok küçük grubu olan bir partinin başkanlığında oluşan Ferit Melen hükümetini de genel başkanlığını Turhan Feyzioğlu'nun yaptığı MGP gerçekleştirmiştir.

Turhan Feyzioğlu, bu süreçte komünizmi önemli bir tehlike olarak nitelediğinden sadece hükümet kurulması çalışmalarında değil 1961 anayasasının değiştirilmesi çalışmalarında da aktif bir görev almıştır. 1961 anayasasının sosyalizme açık bir anayasa olarak yorumlanması nedeniyle bu konulardaki açıklıkların kapatılması için Turhan Feyzioğlu, bütün gücüyle anayasa değişikliklerinin gerçekleşmesi için çalışmıştır(58).

1972 yılında CHP'de Bülent Ecevit ile İsmet İnönü arasındaki mücadele sonrası bölünmeler gerçekleşmiştir. Turhan Feyzioğlu, CHP'de meydana gelen bu gelişmelerle yakından ilgilenmiştir. CHP'den kopanların kurmuş olduğu Cumhuriyetçi Parti ve yine İsmet İnönü'nün partiden ayrılması sonucu CHP'den ayrılan ve kendilerine Bağımsız Halkçılar adı verilen grupla, birleşme çalışmaları bu süreçte Turhan Feyzioğlu'nun üzerinde önemle durduğu konular olmuştur. Turhan Feyzioğlu, 1973 yılına girilen günlerde uzun çalışmalardan sonra ikinci bir birleşme ortamını sağlamıştır. 2 Mart 1973 tarihinde biraraya gelen MGP, Cumhuriyetçi Parti ve Bağımsız Halkçılar grubundan bazı parlamenterler mecliste bir toplantı yapmışlardır. Toplantı sonrası MGP genel başkanı Turhan Feyzioğlu basına " Atatürkçü Güçlerbirliği Cephesi" adına kaleme alınan şu bildiriye açıklamıştır:

" Atatürk'ün ve büyük milletimizin eseri olan Türkiye Cumhuriyeti'nin, anayasamızda belirtilen nitelikleriyle, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak yaşayıp ilerlemesine hizmet etmek;

Vatanımızı ve hür demokratik rejimi bütün yıkıcı faaliyetlere karşı inançla savunmak;

Türk Devleti'nin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü ve bağımsızlığını her tehlikeye karşı korumak;

Sosyal adaleti ve sosyal güvenliği gerçekleştirmek;

Türkiye'yi totaliter rejimlerin ve Atatürkçülüğe aykırı akımların tehdidinden de, yoksulluk ve fakirlikten de kurtarmak;

Milletimizi tarih boyunca ayakta tutan değerlere sahip çıkacak ve Atatürk'ün açtığı ışıklı yolda sapmadan ilerleyerek, Türk milletini çağın en üstün medeniyet seviyesine ulaştırmak ülküsü ve azmiyle, bu bildirideki temel fikirler etrafında güçlerimizi birleştirmeye karar vermiş bulunuyoruz.

Atatürk ilkelerinin inançlı savunucusuyuz. İnanıyoruz ki, siyasi hayatımızın Atatürk ilkelerine bağlı olarak gelişmesi, demokratik rejimi de güçlendirecektir. Milletimiz, Atatürk'ün akılcı ve medeniyetçi yolunu izleyerek bütün engelleri aşacak, bütün güçlükleri yenicektir.

Hür demokratik rejimi insan haysiyetine uygun tek idare şekli sayıyoruz. Atatürk'ün ' milli hakimiyet' ülküsüne bağlıyız. Demokratik rejimin sıhhatli ve verimli şekilde işlemesinin sorumluluk duygusuna ve dürüstlüğe bağlı olduğuna; kanun hakimiyetinin yok olduğu ve anarşinin hüküm sürdüğü yerde hürriyetin ve demokrasinin de tehlikeye düşeceğine, meşru otorite ile hürriyetler arasındaki dengenin iyi kurulması gerektiğine inanıyoruz.

Türk milletinin bütün fertlerini kaderde, kıvançta, tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, milli şuur ve ülküler etrafında toplayan, birleştirici ve yüceltici milliyetçilik anlayışı ilham kaynağımızdır.

Türkiye'nin dengeli bir karma ekonomi sistemiyle kalkınacağı inancındayız. Karma ekonomiyi bir başka düzene geçişin aşaması değil, Türkiye'nin gerçeklerine ve çağdaş ilme dayanan, devamlı bir sistem olarak benimsiyoruz. Kamu sektörü ve hür teşebbüs milli kalkınmanın ekonomik ve sosyal amaçlarına uygun ve ahenkli şekilde birbirini tamamlayacaktır.

Tarımdan geçinen kütlelerin refah seviyesini yükseltmek, milli gelirin artması ve işsizliğin önlenmesi açısından hayati önem taşıyan sanayi alanında hamle yapmak, yatırım şevkini arttırmak ve yatırımları milli kalkınmanın ve toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek, kalkınmanın nimetlerinden

geniş halk kütlelerinin ve yurdun bütün bölgelerinin adil ve dengeli şekilde yararlanmasını sağlamak için, anayasamızın öngördüğü demokratik planlama tekniğinden de yararlanarak., lüzumlu tedbirler alınmalıdır.

Sosyal devlet anlayışından yanayız ve onun gereklerini yerine getirmek kararındayız.

Hürriyete, insan haysiyetine, yurttaşlarımızın mutluluğuna, ülkemizin bağımsızlığına değer verdiğimiz için, " Sosyalist Devlet " macerasına kesinlikle karşıyız.

Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmamız için zorunlu olan toprak ve tarım, idare, eğitim, kamu iktisadi kuruluşları, adalet, maliye, maden reformları gibi reformların, anayasa çerçevesinde, en kısa zamanda ve milli ihtiyaçlara en uygun şekilde gerçekleştirilmesi lüzumuna inanıyoruz.

Yeraltı servetlerimizin zamanında, en verimli, yurt ihtiyaçlarına ve millet yararına en uygun şekilde değerlendirilmesi, özellikle enerji üretimi bakımından hayati önem taşıyan madenler ile stratejik minerallerin kamu kuruluşları eliyle işlenmesi lüzumuna inanıyoruz.

Ekonomik ve sosyal tedbirlerin ülkemize huzursuzluk, darlık ve adaletsizlik değil, daha çok huzur, daha yaygın refah ve daha büyük adalet getirmesi şarttır. Bu amaca, yabancı ideolojiler taklit edilerek, kanun dışı eylemler kışkırtılarak, yağma teşvikçiliği yapılarak, yurttaşın güven duygusu ve çalışma şevki yok edilerek değil, kanun hakimiyetine, mülkiyete, şeref ve haysiyetlere saygılı bir görüşle ulaşılır.

Devlet idaresinde dürüstlüğü hakim kılmak, her türlü yolsuzluk ve israfta mücadele etmek kararındayız.

Sınıf ve zümre partisi olmayacağız. Temel görüşlerimizi paylaşan bütün yurttaşlara açık, milli bir kütle partisi anlayışını benimsiyoruz. Fertler, zümreler, sınıflar arasındaki farklılıkların milli birlik ve beraberliği bozmaması, yurttaşlar arasında dayanışma, sevgi ve saygı duygularının sosyal, ekonomik ve kültürel tedbirlerle artırılması lüzumuna inanıyoruz.

Memleketin huzurunu, demokratik rejimin selametini ve milletimizin geleceğini düşmanlıklara feda etmemek, siyasi hayatta sevgiyi hakim kılmak kararındayız.

Memleket yararına bütün çalışmalarını destekleyecek, milletimiz için zararlı

gördüğümüz her davranışın karşısına dikileceğiz. Siyasi mücadelede sorumsuz kışkırtmalara yer vermeyen, seviyeli ve memleketçi bir tutum izleyeceğiz.

Tutucu da yıkıcı da değil, yapıcı olacağız.

TBMM'nin milli hakimiyet ilkesinden doğan yetkilerine gölge düşürecek ve TBMM ile onun bünyesinde bulunan siyasi parti grupları üzerinde 'genel merkez sultası' kuracak usulleri ve müdahaleleri memleketimiz için gerekli görüyor ve reddediyoruz.

Atatürk'ün en büyük eseri olan Türkiye Cumhuriyeti'ni emanet ettiği Türk gençliği geleceğimizin teminatıdır, gönüllerinde millet sevgisine, kafalarında çağdaş bilime yer veren gerçekten Atatürkçü kuşaklar yetiştirilmesini başta gelen bir milli görev sayıyoruz.

Aşırı uçlardan hiç birine sapmayan ve sapmayacak olan bir siyasi gücün meydana getirilmesindeki lüzum ve zarureti görerek, güçlerini birleştirmeye karar veren bizler, bu bildiri ile ilan ettiğimiz temel görüşleri paylaşan bütün yurtseverleri saflarımıza katılmaya çağırıyoruz"(59).

Turhan Feyzioğlu'nun liderliğini yürüttüğü bu çalışmalar sonunda, yeni bir siyasi oluşum gerçekleşmiş, Milli Güven Partisi II. Olağanüstü Büyük Kongresi sonunda parti, Cumhuriyetçi Parti ve Bağımsız Halkçılar Grubu'na, üye senatör ve milletvekillerinin katılımıyla, Cumhuriyetçi Güven Partisi adını almıştır. Böylece, Turhan Feyzioğlu siyasi hayatına, Cumhuriyetçi Güven Partisi genel başkanı olarak devam etmiştir.

Turhan Feyzioğlu, Cumhuriyetçi Güven Partisi genel başkanı olarak, 1973 yılında Türkiye'de meydana gelen siyasi olaylara önemli etkilerde bulunmuştur. Bunları sıralayacak olursak; birincisi cumhurbaşkanlığı seçimidir. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin sona ermesine yakın, yeni bir cumhurbaşkanı seçilmesi konusunda zorluklar çıkması üzerine, Cevdet Sunay'ın görev süresinin iki yıl uzatılması gündeme gelmiştir. Turhan Feyzioğlu görev süresinin uzatılması formülüne, meclisin başka bir cumhurbaşkanı çıkarabileceği düşüncesiyle sonuna kadar karşı olmuştur. Nitekim CGP'nin inatla bu ara uygulamaya karşı çıkması ve bazı Adalet Partili milletvekillerinin oylamaya gelmemeleri sonucu, uzatmayla ilgili değişiklik gerçekleşmemiştir. Sonunda, CHP ile AP'nin üzerinde uzlaştıkları Fahri Korutürk cumhurbaşkanı seçilmiş, böylece Turhan Feyzioğlu'nun istediği yeni bir cumhurbaşkanı seçilmesi gerçekleşmiştir.

Turhan Feyzioğlu'nun etkili olduğu bir başka konu, yeni hükümetin oluşumuyla ilgili olmuştur. Melen hükümetinin, sona ermesi sonrası meydana gelen hükümet arayışında Turhan Feyzioğlu'nun çabalarıyla Naim Talu başbakanlığında, AP-CGP koalisyon hükümeti kurulmuştur(60).

1973 yılında yapılan genel seçimlerde Kayseri'den yeniden meclise seçilen Turhan Feyzioğlu, CGP ile de istediği büyük parti olma düşüncesine ulaşamamıştır. Turhan Feyzioğlu partisini 1969'dan buyana değişik birleşme çalışmalarıyla büyütme çalışmış, bunun için önce Millet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi ile birleşme çalışmaları gerçekleştirilmiş ve Güven Partisi'ni Milli Güven Partisi'ne dönüştürmüş, daha sonra CHP'den ayrılan partililer ile yeni bir birleşmeye gitmiş ve Cumhuriyetçi Güven Partisi'yle 1973 seçimlerinden önce parlamentoda önemli bir siyasi güce sahip olmuştur. Ancak bu birleşmeler, Turhan Feyzioğlu'nun istediği biçimde partiye oy olarak gelmemiş ve 1973 seçiminden parti ancak 13 milletvekili çıkararak, zorla grup oluşturabilmiştir(61).

1973 sonrası Turhan Feyzioğlu için muhalefet süreci başlamıştır. 1973 genel seçimleri sonrasında, AP-CGP oy toplamının hükümet oluşturmak için yeterli olmaması nedeniyle, koalisyon hükümeti istifa etmiş ve çeşitli arayışlardan sonra, CHP-MSP hükümeti kurulmuştur.

Turhan Feyzioğlu, CHP-MSP hükümetinin oluşumundan itibaren değişik eleştirilerle, hükümete karşı muhalefet etmiştir. CHP-MSP hükümetinin partizanlık yaptığı, solcu ve 'Abdülhamitçi' düzen karşıtlarının bu hükümetçe korunduğu, Turhan Feyzioğlu tarafından sık sık dile getirilmiştir. CHP-MSP hükümetinin gerçekleştirmeye çalıştığı genel af konusunda da Turhan Feyzioğlu çok yoğun çalışmalarda bulunmuş ve genel affın, özellikle terör suçlularını kapsayacak biçimde gerçekleşmesi için büyük çaba harcamıştır(62).

Turhan Feyzioğlu, CHP-MSP hükümeti döneminde gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı'nı ise, Türkiye'nin genel çıkarları açısından olumlu olarak değerlendirmiş. Avrupa Konseyi Başkan Vekili olması nedeniyle, Avrupa Konseyi'nde Türk tezlerini ısrarla savunmuştur. Turhan Feyzioğlu bütün siyasi yaşamı boyunca ve siyasi hayatı fiilen bıraktıktan sonra, Kıbrıs'la özel olarak ilgilenmiştir. Turhan Feyzioğlu Kıbrıs konusunu, Türkiye'nin ulusal bir davası olarak görmüş ve bunun iç politika aracı haline getirilmesine şöyle karşı çıkmıştır: "Kıbrıs davası gibi üzerinde milletçe birleştiğimiz bir davayı bile iç politika amaçları için istismar etmek veya hiç lüzum yokken şahsi polemik ve siyasi yatırım konusu yapmak isteyen bir kaç hükümet üyesi umarız ki, Kıbrıs konusunun bu çeşit heveslere alet edilemeyeceğini ve konunun daha fazla

ciddiyet istediğini kavrayacaklardır. Hükümet ile muhalefet partileri ve TBMM'ndeki bütün gruplar arasında askeri müdahale kararından önce ve sonra devam eden açık yürekli ve son derece yararlı görüşmelerin siyasi müzakereler döneminde de sürdürülmesinin milli davanın nihai hedefe ulaştırılması yönünden yararlı olacağı inancındayız"(63).

Turhan Feyzioğlu, CHP-MSP koalisyon hükümetinin sona ermesi sonrasında, hükümetin bir tehlike olarak gördüğü CHP'ye geçmemesi için çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. Parti liderlerinin görev verilmesine rağmen, bir hükümet kuramamaları üzerine, 12 Mart sonrasında olduğu gibi bağımsız başbakan formülü bir kere daha gündeme gelmiş, Sadi Irmak hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Turhan Feyzioğlu, Sadi Irmak başkanlığında bir hükümetin oluşması için büyük bir çaba göstermiştir. Sadi Irmak hükümetinde AP'nin, MHP'nin, DP'nin ve MSP'nin yer almaları için çalışmalarda bulunmuştur. Bu çalışmalar sırasında Turhan Feyzioğlu ilk defa bir "Milliyetçi Cephe" düşüncesinden de bahsetmiştir. Turhan Feyzioğlu'nun bütün çalışmalarına karşın partiler hükümete katılmamış, Sadi Irmak hükümetinin güvenoylamasında 11 beyaz oyun tamamını CGP vermiştir. Sadi Irmak Hükümeti böylece güvenoyu alamadığı için istifa etmiş, ancak yeni bir hükümet oluşumu hemen gerçekleşemediği için, Mart 1975'e kadar hükümet fiilen devam etmiştir.

Sadi Irmak Hükümeti'nin güvenoyu alamaması sonrasında, yeni bir hükümetin oluşması için çalışmalar başlamış, Turhan Feyzioğlu'nun öteden beri savunduğu bir 'Milliyetçi Cephe' hükümeti formülü gündeme gelmeye başlamıştır. AP, MSP, CGP ve MHP'den oluşan bu grup çalışmalarına toplantılarla devam etmiş ve bunların sonucunda yavaş yavaş yeni bir hükümet oluşmaya başlamıştır. Milliyetçi Cephe hükümeti formülünün gündeme geldiği ilk anlarda bu partilerin bir seçim ittifakına girmeleri de sözkonusu olmuştur. CGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu bu konuda şunları bildirmiştir: "Seçim kanununda güvenliği ve dürüstlüğü sağlayıcı tedbirler yanında, seçim ittifakı imkanının sağlanmasında mutabık kaldık. Bazı siyasi partilerin biraraya gelerek, seçimlerden önce milletin karşısına belli bir icraat programı ile çıkmaları seçim ittifakını kurmaları, müşterek liste yapabilmeleri demokrasiyle yönetilen ülkelerde sık sık uygulanan bir usuldür. Bu yol, hem hükümet kurmayı kolaylaştıracak, hem millet iradesinin meclise adaletsiz şekilde yansımaları önleyecektir"(64).

Bu toplantı ve bildirimler daha sonra da devam etmiştir. 24 Şubat 1975 tarihinde yaptıkları toplantıda seçim ittifakı konusu üzerindeki anlaşma tasdik edilmiştir. Milliyetçi Cephe kurmaya çalışan partilerin, 24 Şubat 1975 tarihinde

yayınladıkları bildiride şöyle denilmektedir: "Bir defa daha haykırıyoruz. Türkü Türke, Müslümanı Müslümana düşman etmeye çalışan her türlü ayırıcılığın ve bölücülüğün karşısındayız. Milliyetçi partiler olarak, bir uçtan bir uca Türk vatanında yaşayan bütün yurttaşlarımızı kardeş sayıyoruz. Biz 'Halklar' değil, 'Millet' diyoruz. Biz kardeşliği, birliği, bütünlüğü savunuyoruz. Herkese açıklık ve esaret getireceği ortada olan 'sınıf kavgası' yerine, milletimizi hürriyet ve sosyal adalet içinde hızla kalkındıracak usulleri savunuyoruz. Herkesin doyacağı, herkesin iş bulacağı, herkesin insanca ve mutlu yaşayacağı demokratik ve hür bir Türkiye istiyoruz.

İç huzursuzluk bitmelidir. Milletimiz huzur istiyor. Milletimizin büyük çoğunluğunu temsil eden partilerimiz, Türkiye'de huzur ve kanun hakimiyetini sağlamak için kendilerine düşen görevleri tam olarak yapmaya karardır.

Kanunları uygulayanların, idarecilerin, devletin güvenlik kuvvetlerinin, aşırı soldan ve CHP'den gelen maksatlı baskılardan yılmaksızın, yıkıcı örgütlere ve onların militanlarına karşı Türk devletini koruyacaklarına eminiz.

7 Ocak 1975 tarihli bildirimizde belirttiğimiz şekilde, demokratik kurallara uygun, parlamentodan güvenoyu alacak bir hükümetin bir an önce kurulması acil bir ihtiyaç halindedir. Bunun gerçekleşmesinin demokratik mekanizmanın işletilmesine bağlı olduğu inancındayız. Daha önce de belirttiğimiz gibi partilerimiz, Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu iç ve dış sorunları büyük ekonomik güçlükleri yenmek için sorumluluk yüklenmeye hazırdır"(65).

AP, MSP, CGP ve MHP arasındaki görüşmelerin bir sonuca ulaşması üzerine, hükümeti kurma görevi Fahri Korutürk tarafından AP genel başkanı Süleyman Demirel'e verilmiştir. Süleyman Demirel görevi aldıktan sonra yaptığı çalışmalar sonucu, 31 Mart 1975 tarihinde hükümeti kurmuştur. Bu resmi yapıda 4. Süleyman Demirel Hükümeti olarak adlandırılırken genel kamuoyunda "I. Milliyetçi Cephe Hükümeti" olarak adlandırılmıştı. I. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nde 16 AP'li, 8 MSP'li, 4 CGP'li ve 2 MHP'li bakan yer almıştır. Bütün parti liderlerinin görev aldığı bu hükümette CGP genel başkanı Turhan Feyzioğlu devlet bakanı başbakan yardımcısı olarak bulunurken, CGP'den Ferit Melen Milli Savunma Bakanı, Kemal Demir Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı, Orhan Öztrak Gümrük ve Tekel Bakanı olarak görev almıştır(66).

Turhan Feyzioğlu, ortaya attığı "Milliyetçi Cephe" düşüncesinde bu şekilde bir hükümet oluşturmayı da başarmıştır. Turhan Feyzioğlu, 1973 genel seçimlerinde CHP'nin başarısını da göz önüne olarak sağ partilerinin Milliyetçi

bir çatı altında toplanmaları konusunu da bu süreçte gündeme getirdiği görülmektedir. Turhan Feyzioğlu'nun sağ partileri bir çatı altında toplama düşüncesine bölünme sonucu güç kaybetmiş olan AP'nin de olumlu yaklaşması sonucunda bu konuda çalışmalar başlamış ve bunun bir sonucu olarak Turhan Feyzioğlu 1975 senato yenileme ve milletvekili ara seçimlerine partisini sokmamış, bunun yerine AP ile bir seçim müttefiği içine girmiştir. Bunun sonucunda Orhar Öztrak ve Sami Turan AP listelerinden aday olup seçilmişlerdir. Turhan Feyzioğlu'nun parti partiyeye birleşme çabalarına AP kendisine katılma şeklinde karşılık verince bu birleşme çabaları olumsuz olarak neticelenmiştir(67).

Turhan Feyzioğlu, I. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nde 1975-1977 döneminde devlet bakanı ve Başbakan yardımcısı olarak görev yapmıştır. Turhan Feyzioğlu bu süreçte bazı tartışma konularına karşın, 1977 seçimlerine kadar hükümet içinde kalmıştır. Açıkça söylemek gerekirse, Turhan Feyzioğlu, ileri sürmüş olduğu Milliyetçi Cephe konusunda bu süreç içinde önemli şüphelere düşmüştür. Çünkü kendi düşüncesinde oluşturduğu bir yapının çok dışında bir oluşum gerçekleşmiştir. Turhan Feyzioğlu, ortaklarıyla bir çok konuda bu süreçte görüş ayrılığına düşmüştür. Bunları sıralıyacak olursak, bunların en önemlisi Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanunu ile ilgilidir. Turhan Feyzioğlu devletin ve rejimin devamı ve korunması açısından son derece önem verdiği bu kanunun çıkmasını istemiştir. CHP buna özgürlüklerinin sınırlanacağı açısından karşı çıkarken AP ve özellikle MSP, dini özgürlüklerinin yok edileceği gerekçesiyle karşı çıkmışlardır. Turhan Feyzioğlu, ortağı AP ve özellikle MSP'nin din konusundaki bu yaklaşımlarından oldukça yakınmıştır. Turhan Feyzioğlu, 1977 yılı içinde hükümetin işleyişi konusunda önemli şikayetlerde bulunmuş, MSP'nini yaklaşımlarını devlet ve rejim açısından tehlike olarak değerlendirmiştir. Hükümet ortakları arasında toplantı yapılmaması nedeniyle Süleyman Demirel'e bir de muhtura veren Turhan Feyzioğlu, bütün bu olup bitene karşın, 1977 genel seçimlerine kadar hükümette kalmaya devam etmiştir (68).

1977 genel seçimi Turhan Feyzioğlu ve partisi açısından siyasi hayatın sonuna geldiğini gösteren bir şekilde sonuçlanmıştır. Turhan Feyzioğlu, 1977 seçimlerinde bir kere daha Kayseri'den milletvekili seçilmiş, ancak partisi özellikle AP tarafından eritilerek yok olma aşamasına gelmiştir. CGP, Turhan Feyzioğlu dahil üç milletvekili çıkarmış, bir süre sonra Mikail Aydemir'in AP'ye geçmesiyle sayı ikiye düşmüştür.

Turhan Feyzioğlu, Türk siyasi yapısının son derece karışık olduğu bu ortamda, CHP-AP koalisyon hükümetinin gerekliliğini savunmuş, onun dışındaki hükümet girişimlerinin Türkiye'yi başarıya götürmeyeceğini belirtmiştir. Turhan Feyzioğlu bu süreçte nasıl bir hükümetin kurulması gerektiği konusunda şunları söylemektedir: "Cumhuriyetçi Güven Partisi baştan beri Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu sorunların ne bir azınlık hükümetiyle ne de CHP-MSP koalisyonu ile ve ne de AP-MSP-MHP koalisyonu ile çözülemeyeceğini belirtmeyi görev saymıştır. Cumhuriyetçi Güven Partisi Türkiye'nin sorunlarına, parti hesapları açısından değil, büyük ve hayati milli menfaatler açısından baktığı içindir ki, 5 Haziran'dan beri ısrarla CHP-AP diyalogu kurulmasını savunmuştur. Başlangıçta bu görüşü savunurken tek başımıza çok garip bir fikir ortaya atmış gibi görünüyorduk. Zaman içinde, Türk kamuoyunun büyük kesimleri bu görüşün haklılığını anlamaya çalıştı. Cumhuriyet Halk Partisi'ni kendi solundan Marksist, bölücü ve aşırı örgütlerin Adalet Partisi'ni kendi sağındaki anayasa dışı akım ve örgütlerin etkisinden kurtarmak ancak bu iki parti arasında Cumhuriyetçi Güven Partisi gibi milliyetçi, Atatürkçü çağdaş bir merkez partisinin gelişmesi ya da bu iki parti arasında samimi bir diyalog kurulması ile mümkün olacaktır"(69).

Turhan Feyzioğlu'nun tüm karşı çıkmalarına rağmen, Bülent Ecevit ilk önce bir azınlık hükümeti denemesinde bulunmuş, ancak başarılı olamamış; daha sonra Süleyman Demirel, MSP ve MHP ile II. Milliyetçi Cephe Hükümeti'ni oluşturmuştur. Turhan Feyzioğlu'nun bu süreçte partisini tam merkeze çekmeye çalıştığı görülmektedir.

Turhan Feyzioğlu'nun sertleşen Türk politik ortamını yumuşatmak için çalışmalarını sürdürdüğü görülür. 1977 seçimleri sonrası ortaya çıkan millet meclisi başkanının seçimi konusu 1973'teki gibi sürüncemede kalınca Turhan Feyzioğlu yine devreye girmiş ve meclisin başkanını seçmesinde etkili olmuştur (70).

II. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin AP'li bazı parlamenterlerin istifaları sonrası düşmesi sonrası, Turhan Feyzioğlu üçüncü Bülent Ecevit Hükümeti'ne katılmış ve hükümette devlet bakanı ve başbakan yardımcısı olarak görev yapmıştır. Onun hükümetteki sorumluluk alanı, Kıbrıs Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Sosyal İşler Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Tübitak, Atom Enerjisi Merkezi Başkanlığı olarak belirlenmiştir(71).

Turhan Feyzioğlu böylece, CHP'yi sola kaydırmakla suçladığı ve bu yüzden siyasi mücadele ederek ayrıldığı Bülent Ecevit'in yardımcısı olmuştur.

CHP'nin bazı politikaları Turhan Feyzioğlu'na aykırı geldiğinden bir süre sonra hükümetten ayrılmıştır. O'nun CHP ile anlaşamadığı konuları, anarşinin önlenmesi konusundaki tedbirler, devlet kuruluşlarındaki dernekleşme, devlet güvenlik mahkemeleri kanunun çıkarılmaması, TRT'nin partizanca kullanılışı, CHP'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde izlemiş olduğu politika olarak söylemek mümkündür(71).

Turhan Feyzioğlu, Bülent Ecevit hükümetinden ayrıldıktan sonra, hükümete ilişkin yoğun bir 'Dosyalı Muhalefet' gerçekleştirmiştir. 'Dosyalı Muhalefet' sonucu, Hilmi İşgüzar hakkında gensoru açılması gündeme gelmiş ve Hilmi İşgüzar bakanlıktan istifa etmek zorunda kalmıştır(73).

Turhan Feyzioğlu'nun hükümetten ayrılması sonucunda bazı eski AP'li milletvekillerinin de desteklerini çekmeleriyle ve ara seçimi AP'nin 5=0 kazanmasıyla Bülent Ecevit Hükümeti azınlığa düşmüş ve 17 Ekim 1979 tarihinde Bülent Ecevit Hükümeti istifasını vermiştir. Hükümetin istifası sonrasında Turhan Feyzioğlu yeni hükümetin oluşumuyla ilgili ortaya gelen düşünceleri şöyle eleştirmektedir: "Yeni bir milliyetçi cephenin çıkış yolu olacağını sanmıyoruz. Zira, son beyanlarından anlıyorum ki, MSP eskisinden de güç anlaşmaya varılabilecek bir ortak haline geldi. Ayrıca MHP ve MSP ile ortaklığa girme konusunda AP'nin de kendi içinde görüşbirliği temin edebileceğini sanmıyorum"(74).

Turhan Feyzioğlu CHP-MSP hükümeti düşüncesini de şöyle eleştirmiştir: "Bir CHP-MSP hükümetinin Türkiye'nin geleceği açısından en tehlikeli formüllerden biri olduğuna inanıyorum. Bu iki partinin üzerinde anlaşabileceği konular çok değildir. Türkiye'yi dış politikada bağlantısızların yanına çekmek isteyenler, bu formülü tutturmak için çalışıyor. MSP'nin görüşleri ile CHP'nin hayalleri arasında bir uyum yoktur. Ancak, anayasanın aşırı sol ve aşırı sağa karşı koyduğu sınırları kaldırma konusunda ittifak edebilirler. CHP-MSP modeline iki partide de karşı çıkanlar olacaktır. Bilhassa MSP'nin tavanında CHP'nin ise tabanında tepki olacaktır"(75).

Turhan Feyzioğlu, CHP-MHP ortaklığı konusunda şunları söylemektedir: "CHP-MHP ortaklığı nazari bir ihtimalden öte geçmez. Gerçi, 1977 seçimlerinden sonra altı aya yakın süren meclis başkanlığı bunalımı sırasında biz CGP olarak bu iki parti arasında diyalog kurup bunalımı çözmeyi başarmıştık. Fakat başkan seçiminde anlaşma ile hükümet kurmada anlaşma ayrı şeylerdir. Meclis başkanı seçiminde Sayın Türkeş'in mutabakatını Bülent Ecevit'e, onun mutabakatını da Sayın Türkeş'e ben aktardım. O sırada CHP-MHP ortaklığı için

bazı münferid sesler de duyuldu. Fakat böyle bir koalisyon o gün de imkansızdı, bugün de imkansızdır"(76).

Turhan Feyzioğlu'nun CHP-AP koalisyon hükümeti formülünü daha önceleri sık sık gündeme getirmişken, bu süreçte bu konuda o kadar da ısrarlı olmadığı görülmektedir. Feyzioğlu AP-CHP hükümeti ihtimalini şöyle değerlendirmektedir: "Biz CGP olarak, öteden beri CHP-AP modelini savunduk. AP'nin kendi sağındaki bazı ciddiyetsiz ve sorumsuz unsurlara muhtaç olmaması, CHP için de kendi solundaki bazı Marksist parti ve örgütlerin etkisinden kurtulması için görüşlerimizi sık sık söyledik. En sağlam ve demokratik çözüm, AP-CHP koalisyonudur. Fakat gerçekçi bir tahmin yapmak gerekirse, böyle bir işbirliği için umut beslemiyoruz. Zira, AP kendi sağına, CHP de kendi soluna oy kaybetmekten korkuyor. Aşırı uçlar da böyle bir koalisyonu asla istemiyor"(77).

Turhan Feyzioğlu, AP'nin tek başına bir azınlık hükümeti kurması ve onun dışarıdan MHP ve MSP tarafından desteklenmesi düşüncesini ise, son derece tehlikeli olarak yorumlamaktadır. Feyzioğlu, bu formülle ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmektedir: "Demirel'in başbakan olması ve kendisini hükümete girmeden MSP, MHP, CGP ve bazı bağımsızların desteklemesi formülü de nazari olarak geçerli görülebilir. Fakat, özellikle MSP'nin desteğinin ne kadar içten ve sürekli olacağı şüphelidir. AP'nin de her an kendisini düşürebilecek bir çoğunluk karşısında azınlık hükümeti denenmesini isteyeceği kanaatinde değilim. Zira AP, 'Davul benim boynumda, tokmak başkasının elinde' şeklinde özetlenecek bir formüle girmez"(78).

Turhan Feyzioğlu kendi partisinin önerisi olarak ise şu görüşü belirtmektedir: "Bu formül ile ihtimallerin hiç birisi gerçekleşmezse, hiç bir siyasi partiye mensup olmayan tarafsız ve dürüst bir kontenjan senatörünün başkanlığında Türkiye'yi hükümet bunalımından kurtarıp seçime götürecek geçici bir hükümet formülü akla gelebilir. Eğer CHP ve AP kendi aralarında vatansever bir diyalog kurup bir bağımsız muhtaç olmadan bunalımı çözmezlerse, bu defa bağımsız bir senatörün kuracağı bir hükümetin Türkiye'yi selamete seçime götürmesini kolaylaştırmak zorundadırlar. Bu da öyle bir hükümete güvenoyu vermekle mümkündür"(79).

Görüldüğü üzere Turhan Feyzioğlu bu süreçte parti liderlerinden birinin başkanlığında bir hükümet formülü yerine 12 Mart muhtırasından sonraki dönemde olduğu gibi bağımsız bir senatörün veya milletvekilinin başkanlığında bir geçiş hükümetinin oluşturulmasını siyasi olarak savunmuştur.

Turhan Feyzioğlu'nun bu isteğine karşın, AP azınlık hükümeti kurulmuştur. Turhan Feyzioğlu böyle bir hükümetin, ülke sorunlarını çözebileceğine bir inancı olmamasına karşın, ülkenin hükümete sız kalmaması gerekçesiyle başlangıçta sessiz kalmıştır. Turhan Feyzioğlu bu süreçten sonra, politikasını sadece Atatürkçülük ve Atatürk milliyetçiliği anlayışı üzerine oturtmuştur. Daha önceleri ülkenin kurtuluşu için milli beraberlik hükümeti, AP-CHP hükümeti gibi önerilerde bulunan Turhan Feyzioğlu, 1980 yılından itibaren Atatürkçülük'e dönüşten başka çarenin olmadığını ısrarla savunmuştur. 19 Mayıs 1980'de Gençlik ve Spor Bayramı dolayısıyla konuşan Turhan Feyzioğlu ülke sorunlarını şöyle değerlendirmektedir: "Türk milletini anarşiden, terörden, yıkıcı örgütlerden, korkunç pahalılıktan, işsizlikten kurtaracak yol, Atatürkçü yoldur. Atatürkçü olmak, akılcı olmaktır, ilme değer vermektir, gerçekçi olmaktır. Milleti ve devletin yararlarını şahıs ve parti çıkarlarının üstünde tutabilmektir.

Türkiye'nin meseleleri gitgide büyürken, küçük taktiklerle oyalanan ve parti çıkarlarının ötesini görmeyenler, hiç bir memleket davasını çözemezler. İktidarda alabildiğine partizanlık yapmak, muhalefete geçince de alabildiğine suçlayıcı, yıkıcı, kışkırtıcı davranmak AP'nin de, CHP'nin de ortak karakteri haline gelmiştir. Bugün, türk vatandaşı devletinden huzur ve asayiş bekliyor. Evinde huzur içinde oturabilmek, sokakta, kahvede, işyerinde korkusuzca yaşayabilmek istiyor...

CHP 'Anarşiyi durdurma' vaadini yerine getirmek şöyle dursun, kat kat artırdığı gibi, AP döneminde de cinayetler çoğalmaya devam etmekte, bir çok illerimiz, ilçelerimiz, nice mahalleler korku ve tedhişin pençesinde çile çekmektedir. Anarşiyi, terörü ne CHP'nin ne de AP'nin denenmiş olan yaklaşımlarıyla çözmek mümkün olmadığı artık açıkca bellidir. Bir partizanlığın yerine başka bir partizanlık geçirilerek, Türkiye'de sağlam, tarafsız, devletten yana bir idare kurulamaz. Bir tedhişin karşısına bir başka tedhiş dikilerek devlet idare edilemez. Bir derneğin yerine, başka bir dernek geçirilerek, devlet güçlendirilemez. Yasa dışı örgütlerin birine veya ötekine 'diyet borcu' olanlar, anarşiyi durduramazlar.

Anarşiyi ancak Atatürkçüler durdurabilir. 'Önce millet, önce devlet' diyenler, partizanlığa devlet feda etmeyenler anarşiyi durdurabilirler... Aşırı soldaki veya aşırı sağdaki sivriliklere taviz verenler, bunları besleyenler, şımartanlar, Türkiye'nin hiç bir sorununu çözemezler.

Atatürkçüler nöbette ve ayaktadır"(80).

Görüldüğü üzere Turhan Feyzioğlu anarşi, hayat pahalılığı gibi konuların çözümünün çok uzaklarda görüldüğü bu süreçte, mevcut siyasi ortamdan umudunu kesmiştir. Turhan Feyzioğlu anarşik olayların bu şekilde sürüp gitmesine ve diğer ekonomik sıkıntıların çözülememesine, mevcut siyasi partiler arasındaki kişisel sürtüşmelerin neden olduğunu ve bu partiler ve kişiler arasındaki sürtüşmelerin görünür gelecekte sona ereceğine dair bir ümit olmadığını düşündüğünden, bu dönemden itibaren açıklamalarında 'Atatürkçü Bir Silkiniş' le Türkiye'nin kurtulabileceği düşüncesini işlemeye başlamıştır. 13 Haziran 1980 tarihinde, CGP lideri Turhan Feyzioğlu bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır: "Anarşi, iç kavga, pahalılık, partizanlık, işsizlik afetlerinden Türkiye'yi kurtaracak bir milli beraberlik şahlanışına ihtiyaç vardır. Bu milli şaplanış ancak Atatürkçü yolda gerçekleşebilir. Bugünkü gaflet, bugünkü vurdumduymazlık devam edemez. Vatandaşa can güvenliği, huzur ve geçinme imkanı sağlamakla yükümlü olanların, parti içi takdiklerle ve partiler arası oyunlarla vakit geçirmeye hakları yoktur. Sayıca kalabalık partilerin iktidara gelince, muhalefetteyken vaadettiklerinin tam aksini yapmalarından milletimiz bıkmıştır. Millet, şiddetten, cinayetten, baskı ve terörden bıkmıştır. Ardı kesilmeyen zamlardan, pahalılıktan, geçim darlığından bıkmıştır. Devleti kemirip çürüten partizanlık yarışmasından bıkmıştır. Millet ekmek parasını düşünürken, kadayıf tepsisi etrafında dönen ciddiyetsiz ve kısır parti oyunlarından usanmıştır. Bu durumun sürüp gitmesi mümkün değildir.

Atatürkçü bir silkinişle felaketli gidişe 'Dur' demeye mecburuz. Bütün vatanseverleri birleştirecek, milletimizi ortak bir heyecanla birleştirecek milliyetçi, Atatürkçü bir atılıma muhtacız. Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan, ayyıldızlı bayrağa 'bayrağım', Türkiye Cumhuriyeti'ne 'devletim' diyen bütün Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarını doğum yeri, ırk, mezhep ayırımı gözetmeden aynı sıcak duygularla kucaklayan, aynı milli beraberlik duygusu içinde birleştirip kaynaştıran Atatürkçü bir tutum ve yaklaşıma ihtiyaç vardır" (8).

Turhan Feyzioğlu'nun siyasi yapıdan bu şekilde umudunu kestiği bu dönem, 12 Eylül Askeri Müdahalesi ile sona ermiştir. 12 Eylül Askeri Müdahalesi, CGP lideri Turhan Feyzioğlu tarafından olumlu olarak karşılanmıştır. Turhan Feyzioğlu, 12 Eylül hareketine demokrasiye sona erdirmek hareketi olarak değil, demokrasiyi kurtarma hareketi olarak değerlendirmiştir. O, siyasi faaliyetlerin sona erdirildiği andan sonra faaliyetlerini askıya almış, politik açıklamalar yapmaktan kaçınmıştır. Ancak diğer partilerin tersine, zaman zaman 12 Eylül Askeri Müdahalesi lehine

açıklamalarda bulunmuştur. Avrupa Parlamentosu adına Türkiye'de araştırma yapmak üzere Türkiye'ye gelen Steiner, diğer parti liderleri ile görüştüğü gibi Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu'yla da görüşmüştür. Turhan Feyzioğlu görüşme sonrasında şu açıklamayı yapmıştır: "12 Eylül Cumhuriyeti koruma ve kollama hareketi normal ve sağlıklı işleyen bir demokrasiyi sona erdirmek için değil tam aksine terörü ve sorumsuzluğun işlemez hale getirdiği için bir demokrasiyi yeniden işlerliğe kavuşturmak amacıyla yapılmıştır. Türk milleti mutlaka doğru yolu bulacaktır... Gereksiz ve anlayışsız davranışlar olmazsa sorunların daha kolay çözüleceğine inanıyoruz. Bunları anlatacağım"(82).

12 Eylül Askerî Harekâtı'nı gerçekleştirenler de Turhan Feyzioğlu'nun bu düşünceleriyle beraber olduklarından daha müdahalenin başlangıcında onu yeni dönemin başbakanı olarak düşünmüşlerdir. Askerî harekât sonrası tüm parti liderleri gözetim altına alınırken, Turhan Feyzioğlu kendisine askerler tarafından tahsis edilmiş imkânlarla hükümet oluşturma çalışmalarında bulunmuştur. Turhan Feyzioğlu hükümet oluşturma çalışmalarında daha önce gerçekleştirilememiş A.P-C.H.P koalisyonunu kendi başkanlığı altında gerçekleştirmeye çalışmıştır. Hükümetin tüm Türkiye'yi temsil eden güçlü bir icraat hükümeti olacağına inanan Turhan Feyzioğlu bu konudaki yaklaşımını şöyle bildirmektedir: "... Mutlaka sivil hükümet kurmak istiyoruz, başıyla, üyeleriyle sivil hükümet dendiği zaman da bir teklif olarak, Adalet Partisi'ni ve Cumhuriyet Halk Partisi'ni içine alan, hem Adalet Partisi'nin, hem Cumhuriyet Halk Partisi'nin, dürüst, memleket sevgileri, ehliyetleri, hizmet güçleri denenmiş, ne aşırı solun ne aşırı sağın eylemlerine, şiddet eylemlerine karışmamış, yolsuzluklara bulaşmamış temiz elemanlar vardır... Birbirlerinden uzak görünmelerine rağmen, temelde, Atatürkçü görüşde Atatürk ilkelerine ana hatlarıyla benimsemekte, birbirinden çok farklı olmayan insanlar bulursunuz... Hem Halk Partisi içinde, hem Adalet Partisi içinde... Onların önemli ölçüde katılacağı bir hükümet olursa ve halk bu hükümete baktığı zaman "benim desteklediğim, benim sevdiğim insanlar bu hükümetin içinde görev almıştır" der ise, o zaman bizim gibi küçük birine görev vermeniz yadırganmaz"(83).

Başlangıçta, hareketin lideri Kenan Evren'in tam desteğiyle yola çıkan Turhan Feyzioğlu, askerler ve kamuoyunda meydana gelen olumsuz tepkiler sonucunda hükümet kurma çalışmalarını yarım bırakmak zorunda kalmıştır. Küçük bir siyasi partinin başkanı oluşu, Kenan Evren'in tüm çabalarına rağmen olumsuz eleştirilerin çıkmasına engel olamamıştır. Böylece Turhan Feyzioğlu, siyasî kariyerini başbakan sıfatını ekleyememiştir.

Turhan Feyzioğlu, siyasî partilerin kapatıldığı 16 Ekim 1981 tarihine kadar Cumhuriyetçi Güven partisi Genel Başkanlığı'nı sürdürmüştür. 2533 sayılı Kanunla Siyasi Partilerin kapatılmasıyla, Turhan Feyzioğlu'nun 1957 yılından beri süren siyasi yaşamı sona ermiştir. Turhan Feyzioğlu'nun 12 Eylül 1980 sonrası çok partili siyasi hayat yeniden başladığında, diğer parti liderlerinin tersine siyasete katılmamıştır. Turhan Feyzioğlu, kendisine daha sonra niçin siyasete katılmadığı sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "... 1980'i takip eden aylar içinde, hayatının geri kalan kısmını bilimsel çalışmalara, kitap yazmaya, kalıcı bazı eserler vermeye vakfetmek yolunda kendi kendime kesin bir karar aldığım için yasaklı olup olmadığım konusunda pek fazla ilgilenmedim. Anayasanın bir okunuşuna göre yasaklı olmamam gerekiyor. Nitekim bizim partimizin genel başkan yardımcısı durumunda olan bazı arkadaşlar bugün parlamentoda. Ferit Melen, Fethi Çelikbaş gibi arkadaşlar görev yapıyorlar. Seçime girseydim, bana girdiğim her seçimde destek olmuş olan hemşehrilerim her halde beni meclise bir defa daha gönderirlerdi. Fakat dediğim gibi aktif politikadan çekilme kararımı kendi kendime çoktan vermiştim... Ben de kendi kendime yasak koydum"(84).

Turhan Feyzioğlu, 1980 sonrasında kendisini yeniden yayın çalışmalarına vermiş, Atatürk Araştırma Merkezi Yürütme Kurulu ve Bilim Kurulu üyesi olarak ölümüne kadar Atatürkçülük ile ilgili değişik yayın çalışmalarında bulunmuştur(85).

Turhan Feyzioğlu Türk siyasal tarihinin çok partili döneminin önemli kişilikleri arasındadır. Üniversite kökenli bir profesör olarak Türkiye'nin kaderini otuz yıl boyunca etkide bulunmuştur. Turhan Feyzioğlu, 1957 yılında girdiği Millet Meclisi'nde, 1961, 1965, 1969, 1973 ve 1977 dönemlerinde üst üste seçilerek altı dönem görev yapmıştır. Ayrıca, 1960 müdahalesi sonrası Kurucu Meclis üyeliği de yapmıştır. Turhan Feyzioğlu Atatürkçü dünya görüşü ışığında, siyasi hayatı süresince devlet merkezci bir politika oluşturmaya çalışmıştır. 1967'de CHP'den Atatürkçü çizgiden ayrılmasını gerekçe göstererek bağımsız bir siyasi partiyle yoluna devam eden Turhan Feyzioğlu, siyasi konjoktörün getirdiği yapıyla zaman zaman partisini merkezden biraz sağa ve zaman zaman da merkeze ve merkez sola taşımıştır. 1971 ve 1980 Askeri müdahalelerini devletin birliği açısından desteklemiştir. Onun üzerinde önemle durduğu konu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bölünüp parçalanmadan, demokratik bir sistem içinde yaşamını sürdürmesi olmuştur. Bu yüzden zaman zaman ordu ile birlikte hareket ettiği iddialarına muhatap olmuştur. Turhan Feyzioğlu, politikaya girmiş bütün politikacılara olduğu gibi, Türkiye'deki bir parti lideri olarak çeşitli yaklaşımları sebebiyle olumlu ve olumsuz değişik biçimlerde eleştirilmiştir(86).

Turhan Feyzioğlu için son bir kaç söz söylemek gerekirse; Türk siyasi hayatının renkli kişiliklerinden birisi olduğunu söyleyebiliriz. Düşünceleri etrafında toplananların sayısı hiç bir zaman %7'yi aşmadığı halde, 1970'ten 1980'e hemen hemen tüm hükümetlerde partisini temsil ettirmeyi başarması önemlidir. Bir profesör olarak konuşmaları, mecliste ve dışarda dikkate değer bulunmuştur. Turhan Feyzioğlu Türkiye'deki elit seçkin politikacılar içinde en fazla sivrilmiş kişiler arasında yer almıştır. Devlet merkezli düşüncesi ölümüne kadar devam etmiştir. Nitekim, politikayı bıraktıktan sonra, Atatürkçü düşünce konusunda yaptığı çalışmalar, devlet üniversitelerinde ders kitapları olarak okutulmuştur(87)

DİPNOTLAR

- (1) Turhan Feyzioğlu, **Millet Yolunda**, Dergah yay., İstanbul, 1975, s.7.
- (2) **A.g.e.**, s.7-8.
- (3) **A.g.e.**, s.8
- (4) **A.g.e.**, s.8
- (5) Tahir Kutsi Makal, **Siyaset Sahnesinden Çehreler Benim Benim O Benim**, İnanç yay., İstanbul, 1987, s.13.
- (6) Füzün Tekil, **Politika Asları**, Geçit yay., İstanbul, 1973, s.82.
- (7) Tahir Kutsi Makal, **a.g.e.**, s.77.
- (8) Uğur Mumcu, **Büyüklerimiz**, Tekin yay., İstanbul, 1983, s.72.
- (9) Turhan Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.350.
- (10) Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye: 1945-1980**, Hil yay., İstanbul, 1994, s.143.
- (11) Tahir Kutsi Makal, **a.g.e.**, s.17.
- (12) **A.g.e.**, s.79.
- (13) **Parti Liderlerinin Ruh Portreleri**, Umut yay., İstanbul, 1975, s.59; Tahir Kutsi Makal, **a.g.e.**, s.17.
- (14) "Sivil Turhan Paşa", **2000'e Doğru**, 22-28 Şubat 1987, s.8.
- (15) Turhan Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.10.
- (16) Süleyman Coşkun, **Türkiye'de Politika (1920-1995)**, Cem yay., İstanbul, 1995, s.268.
- (17) Turhan Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.10.
- (18) **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim yay., C.IV, İstanbul, 1983, s.999-1003.

- (19) Suna Kili, **1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nde Gelişmeler**, Boğaziçi Üniversitesi yay., İstanbul, 1976, s.190-192.
- (20) **A.g.e.**, s.211.
- (21) Abdi İpekçi, "İnönü İle Mülakat", **Milliyet**, 29 Temmuz 1965.
- (22) Uğur Mumcu, **a.g.e.**, s.69-77.
- (23) **Yön**, 26 Kasım 1965, Sayı: 139, s.6; **Durum**, 2 Aralık 1965, Sayı: 60, S.16.
- (24) Bu makaleler için bkz. Abdi İpekçi, "CHP'nin Problemi", **Milliyet**, 25 Eylül 1966; Şerif Mardin, "Osmanlılar, CHP Ortanın Solu", **Milliyet**, 26 Eylül 1966; Osman Okyar, "Türkiye'de Siyasi Kanatlar", **Milliyet**, 26 Eylül 1966; Bülent Ecevit, "Ortanın Solu ve Temel İlkeleri", **Milliyet**, 27 Eylül 1966; Besim Üstünel, "Ortanın Solu ve Kalkınma Yolu", **Milliyet**, 29 Eylül 1966; Münci kapani, "Solun Gelişim Çizgisi ve CHP", **Milliyet**, 3 Ekim 1966; Metin Toker, "Ödev Şimdi Daha Güç", **Akis**, 16 Ekim 1965, s.5; Mümtaz Soysal, "Ortanın Solu mu Sorumlu?", **Yön**, 15 Ekim 1965; s.9; Sadun Tanju, "Millet Dönecektir", **Kim**, 22 Mart 1966, s.8; Orhan Birgit, "CHP'liler Dikkat", **Kim**, 14 Ekim 1965, s.338; Murat Öner, "Ortanın Solu", **Kim**, 23 Mart 1966; Hayrettin Ünsal, "Neye Karşıdırlar", **Kim**, 20 Nisan 1966, s.404; Mustafa Ok, "Niçin Ortanın Solu?", **Kim**, 7 Nisan 1966; Seyfi Sadi Pencap, "Niçin Ortanın Solu?", **Kim**, 13 Nisan 1966, s.403.
- (25) Hikmet Bila, **CHP Tarihi 1919-1979**, Doruk Matbaası, Ankara, 1979, s.410.
- (26) **Tercüman**, 23 Ekim 1966.
- (27) **Tercüman**, aynı sayı.
- (28) **Tercüman**, aynı sayı.
- (29) **Ulus**, 22 Ekim 1966.
- (30) **Durum**, 10 Kasım 1966, s.15.
- (31) **Durum**, aynı sayı, s.15-16.
- (32) **Ulus**, 3 Kasım 1966.
- (33) **Ulus**, 3 Ocak 1966.
- (34) Bkz. **Ulus, Cumhuriyet, Tercüman**, 3 Ocak 1967.
- (35) **Tercüman**, aynı sayı.
- (36) Bkz. **Tercüman, Adalet, Hürriyet, Yeni İstanbul, Son Havadis, Yeni Tanın, Akşam, Dünya, Vatan, Yeni Gazete**, 3 Ocak 1967.
- (37) **İlk Açıklama ve Bazı İthamlara Cevap**, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1967.
- (38) **A.g.e.**, s.2-3.
- (39) **A.g.e.**, s.17-18.
- (40) **A.g.e.**, s.18.
- (41) **Durum**, 4 Mayıs 1967, s.14-15.
- (42) **Tercüman**, 29 Nisan 1967.
- (43) **Durum**, aynı sayı, s.13.

- (44) Bkz. **Tercüman, Ulus**, 29 Nisan 1967.
- (45) **Durum**, aynı sayı, s.15.
- (46) **Ulus**, 30 Nisan 1967.
- (47) **Ulus**, aynı sayı.
- (48) **Durum**, aynı sayı, s.15-16.
- (49) **Milliyet**, 14 Mayıs 1967.
- (50) **Tercüman**, 14 Mayıs 1967.
- (51) **Tercüman**, aynı sayı.
- (52) **Hürriyet**, 14 Mayıs 1967.
- (53) **Milliyet**, 15 Mayıs 1967.
- (54) **Yön**, 12 Mayıs 1967, s.7.
- (55) **Yeni Tanin**, 18 Aralık 1971.
- (56) **Yeni Tanin**, 30 Temmuz 1871.
- (57) **Durum**, 9 Ocak 1971, s.20.
- (58) **Tercüman**, 11 Haziran 1971.
- (59) **Milli Güven Partisi, Cumhuriyetçi Parti,ve Bağımsız Halkçılar'ın, Güçbirliği Bildirisi**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973, s.1-4.
- (60) Bu konu için krş. **Cumhuriyet, Yeni Tanin, Tercüman** gazetelerinin 1973 yılı sayıları.
- (61) **Yeni Tanin**, 18 Ekim 1973.
- (62) **Cumhuriyet**, 5 temmuz 1974.
- (63) **Yeni Tanin**, 26 Temmuz 1974.
- (64) **Tercüman**, 15 Aralık 1974
- (65) **IV. Büyük Kongre; 14-15 Haziran 1975 Genel Yönetim Raporu**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1975, s.91-92.
- (66) **Tercüman**, 1 Nisan 1975
- (67) **Yeni Tanin**, 25 Ağustos 1976.
- (68) Bu süreç için bakınız: **Yeni Tanin- Cumhuriyet- Tercüman** gazetelerinin 1975-1977 sayıları.
- (69) **Cumhuriyet**, 24 Temmuz 1977.
- (70) **Yeni Tanin**, 20 Kasım 1977.
- (71) **Yeni Tanin**, 9 Ocak 1978.
- (72) **Tercüman**, 25 Kasım 1978.
- (73) **Tercüman**, 6 Huaziran 1979.
- (74) **Tercüman**, 17 Eylül 1975.

- (75) **Tercüman**, 17 Eylül 1979.
- (76) **Tercüman**, 17 Eylül 1979.
- (77) **Tercüman**, 17 Eylül 1979.
- (78) **Tercüman**, 17 Eylül 1979.
- (79) **Tercüman**, 17 Eylül 1979.
- (80) **Yeni Tanın**, 19 Mayıs 1980.
- (81) **Yeni Tanın**, 14 Haziran 1980.
- (82) **Cumhuriyet**, 8 Ocak 1981.
- (83) Tahir Kutsi Makal, **age**, s. 113-114.
- (84) Tahir Kutsi Makal, **age**, s. 116.
- (85) Cemal Avcı, " Prof.Dr. Turhun Feyzioğlu", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt.IV, Mart 1988, s.11,s.511-514.
- (86) Bu konu için bakınız: Emin Çölaşan, **Biz Kırk Kişiyiz Birbirimizi Biliriz**, Milliyet yayınları, İstanbul, 1985, s.102-114, Tanju Cılızoğlu, **Kırk Politika Memleketimden İnsan Manzaraları**, Güneş yay., İstanbul, 1972. s.78-80.Ş Füzuran Tekil, **Politika Asları**, Geçit İstanbul, 1973, s. 81-84. Nimet Arzık, **Eş Kişiler Zinciri**, Güven Matbaası, Ankara, 1969; s.49-59.; Uğur Mumcu, **Büyüklerimiz**, Tekin yay., İstanbul, 1973, s.67-69; Cemal Süreyya, "Sivil Turhun Paşa", **2000'e Doğru**, 22-28 Şubat 1987, s. 8, Hasan Cemal, **Tank Sesiyle Uyanmak**, s.53; Koray Düzgören, "Puslu Havaların Ara Rejim kurtları", **Yeni Yüzyıl**, 13.Şubat 1996.
- (87) Bu konuda Bakınız: **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II, Atatürkcülük (Atatürkcü Düşünce Sisteminin Temelleri)**, Beş kişilik ekip içinde, YÖK yayını , Ankara,1986,**Atatürk Yolu**, Turhan Feyzioğlu Koordinatörlüğünde ortak ekip, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, TTK Basımevi,Ankara,1987.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ ve İNKILAP TARİHİ
ENSTİTÜSÜ KÜTÜPHANESİ